

Bibliotheek
Universiteit voor Humanistiek
Van Asch van Wijkade 28
3512 VS Utrecht
Telefoon 030 - 312674

Stormschade . . . (zie blz. 22/23)

In dit
nummer o.a.:

- Nieuwe belastingwetgeving: gevolgen voor dienstplichtigen
- Een 'lijder' op het 'slachteveld'
- Leidinggeven door dienstplichtig kader
- Grote toeloop naar HMT Seedorf
- West-Azië op een schoenveter
- Is schaatsen topsport?
- Popplaten
- De 'bekering' van De Klerk
- Boeken

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brand-
wijk-Wiltjer, Wim Heij (voorz.),
Carine van Hinte, Peter Samwel,
Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend
van Dam, Evert van Dijk, Gerard
van Erkelens, Karen Heij, Pieter
de Jager, Willy Lohmann, Frits
Maas, Len Munnik, René Nauta,
Leo van Opzeeland, Cor Out, Tom
Pauka, Freek Pol, Rien Robijns,
Karel Roskam, Paul Rutten, Klaas
Soesbeek, Jan Stoof, Wessel Vis-
ser, Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassau-
laan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-
14436.

Inhoud

Het milieu	2
Nieuwe belastingwetgeving	3
Argumenten (Prikkel)	5
Een 'lijder' op het 'slachtveld'	6
Popplaten	9
Leidinggeven door dienstplichtig kader/HV-berichten	10
Music Box	12
Striptekening (René Nauta)	14
Vragen staat vrij/Kamervragen	16
De 'bekering' van De Klerk	17
Keuze/Gedicht	18
Is schaatsen topsport?	19
Grote toeloop HMT Seedorf	20
Stormschade...	22
West-Azië op een schoenveter	24
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Foto voorpagina:

Wim K. Steffen, tekening René
Nauta

Het milieu

Wij zijn intussen allemaal van de problematiek overtuigd, van basisschool tot hogeschool wordt erover gepraat, de gemeentes zitten met de onzorgvuldigheden uit het verleden en nemen maatregelen om de problemen in te dammen. Er is geen politieke partij meer te vinden, die het niet in zijn program heeft staan: de zorg om het milieu.

Willen we tenslotte een beetje leefbare situatie garanderen voor onszelf en ons nageslacht, dan zullen we heel zuinig moeten zijn op bodem, water, lucht en de overgebleven natuurgebieden. Dus geen lekkende of stinkende 3, 4 of 10 tonners op de Veluwe, geen lege rantsoenblikken op de heide, geen afgerukte takken voor camouflage, en geen laagvliegende vliegtuigen in Canada.

De voorlopige schatting van de sanering van door Defensie veroorzaakte bodemvervuiling bedraagt een half miljard. Gelukkig wordt er wel over nagedacht. Er is in 1989 een milieubeheersplan gepresenteerd en sinds kort kan iedereen (desgewenst anoniem) verontreinigingen op Defensie-objecten melden op een speciaal milieu nummer (06-501-8844 of 070-3188844).

Toch kun je grote vraagtekens zetten bij sommige Haagse plannen. Eind vorig jaar nam Defensie schietbanen in gebruik in het natuurgebied Lauwersmeer-Kollumerwaard. Bijna 1000 hectare natuurgebied zullen hierdoor regelmatig gesloten worden voor het houden van oefeningen. Het ministerie van Landbouw, waar het terrein van afkomstig is, zal in overleg met Defensie een plan opstellen voor het natuurbehoud. Maar in dit plan zullen geen beperkingen worden opgelegd aan het militaire gebruik van de schietinrichtingen. Het noodzakelijke schietprogramma dient te allen tijde te worden afgewerkt.

Tijdens de oefeningen wordt een stukje van de Waddenzee afgesloten voor visserij en het zogenaamde onveilige gebied rond de schietbanen voor wandelaars en verkeer. Zou het ook afgesloten worden voor de daar overwinterende brandganzen, blauwe kiekendieven en kleine zwanen? En voor de broedende kluten, bruine kiekendieven en visdieren? Of zouden die vanzelf wegblijven?

Redactie

Nieuwe belastingwetgeving

Bibliotheek
Universiteit voor Humanistiek
Van Asch van Wijckskade 28
3512 VS Utrecht
Telefoon 030 - 312674

Oort en de konsekwenties voor dienstplichtigen

Oort deed vooraf al veel stof opwaaien. Menigeen was dan ook erg benieuwd naar de wedde van januari. Zou er wat bijkomen of zou er wat afgaan? Dat was de vraag. En vooral hoeveel zou dat dan wel wezen. Om te weten hoe het precies in elkaar stak was men op de weddestrook aangewezen. Voor de meesten een te ingewikkeld formulier. Vandaar dat velen volstonden met te kijken naar het belangrijkste vakje: wat krijg ik in het handje.

EGO vroeg twee deskundigen de konsekwenties van Oort voor de dienstplichtigen nader te bezien. Op basis van door de AVNM en VVDM verschaafte informatie en gesprekken met een aantal dienstplichtigen schreven zij onderstaand artikel.*

Velen zullen er reeds over gehoord hebben, per 1 januari 1990 is er een nieuw systeem van belastingen. Wat een vereenvoudiging moest worden blijkt een ingewikkelde brei te zijn. Voor een ieder die het nog niet duidelijk is volgt hier een poging om uit te leggen wat er is veranderd.

Premies

Als dienstplichtige betaal je niet alleen loonbelasting maar ook premies. Er zijn drie soorten premies:

1. werknemers premie (AAW + AWBZ)
2. premies volksverzekeringen (AOW + AWW)
3. 'opslagpremies'.

Deze laatste soort premies werden voorheen altijd door je werkgever betaald. Nu betaal je die zelf. Om niet in loon achteruit te gaan betaalt je werkgever je een vergoeding voor die premies (= overhevelingstoeslag), die jij dan weer betaalt aan de belastingen. De zogenaamde vereenvoudiging zit 'm in het feit dat de loonbelasting en premie 2. vroeger apart werden geheven. Nu is dat samengevoegd; de loonbelasting tezamen met premie 2. en premie 3. worden in een keer geheven. Premie 1. blijft apart. Tevens is het aantal tariefschijven van negen, in 1989, teruggebracht naar drie.

Gevolgen

Hoe deze veranderingen uitpakken voor dienstplichtigen is afhankelijk van de tariefgroepindeling. Deze wordt mede bepaald door het gegeven of je alleen woont, samenwoont met één partner of bij je ouders woont. Waar je door de week woont, thuis of op de kazerne, kan wel van belang zijn voor de kosten, i.v.m. kost en inwoning, maar voor de belastingen maakt dit evenwel niets uit!

Thuiswonend: weining veranderd.

Woon je in het weekend of zelfs de hele week bij je ouders, dan ben je ingedeeld in tariefgroep 2. Dat wil zeggen de eerste f 4568,- zijn niet belast, dat is je belastingvrije som. Het meerdere dat je verdient betaal je 35% loonheffing over. Vergeleken met het oude systeem zul je er meestal een paar tientjes op vooruit gaan. Per maand scheelt je dit al gauw tussen de 5 en 25 gulden.

Alleenstaand: weinig veranderd.

Ben je jonger dan 27 jaar, dan val je in tariefgroep 2. D.w.z. dan heb je een belastingvrije som van f 4568,-. In het oude systeem had je geen recht op een alleenstaande toeslag en nu ook niet. Ook jouw inkomen gaat er ongeveer tussen de 5 en 25 gulden per maand op vooruit.

Alleenstaand boven de 27 jaar: overgang in 1990.

Jij zit dit jaar nog redelijk, om het leed van deze groep wat te verzachten zul je een alleenstaande toeslag krijgen. Je valt in tariefgroep 6 (alleen in 1990 bestaat deze tariefgroep!) die een belastingvrije som heeft van f 5.711,- (dus

Uit: Appel, maandblad van de AVNM

Uit: Twintig, maandblad van de VVDM

hoger dan tariefgroep 2) wanneer je minder dan f 35.000 bruto in het jaar verdient, bijna iedereen dus.

Samen gaan wonen na juni 1989 of later en boven de 27 jaar: mazzel.

Ben je in juli 1989 of later gaan samenwonen, dan geldt de volgende constructie. Voor de militaire dienst heb je een notariële acte nodig, waardoor je als samenwoner voordelen kunt hebben zoals: het niet betalen van inhouding huisvesting, gratis eten op de kazerne en een tegemoetkoming in de ziektekosten van je partner. Voor de fiscus ben je echter alleenwonend, want je moet vóór juli 1989 hebben samengewoond om als fiscaal samenwonend te kunnen worden aangemerkt. Het gevolg is dus dat je voor de belastingdienst alleenwonend bent, en de alleenstaandentoeslag krijgt, en voor de krijgsmacht wel samenwonend bent, met alle voordelen vandien.

Samenwonend vóór juli 1989 en ingeschreven op één adres bij de burgerlijke stand of getrouwd: soms voordelig.

Verdient je partner minder dan f 4500,- in het jaar (of helemaal niets) dan zit je goed met Oort, je valt in tariefgroep 3 met een hoge belastingvrije som van f 9136,-. Je krijgt dan de belastingvrije som van je partner erbij.

Werkt je partner, en verdient die meer dan f 4500,- per jaar, dan kom je in tariefgroep 2, hetgeen hetzelfde voordeel oplevert als voor de thuiswonenden en alleenstaanden.

Bij gehuwden verloopt deze tariefgroepindeling automatisch.

Samenwonenden moeten een formulier (verzoek om indeling in tariefgroep 3) ophalen bij de belastingdienst.

Vergeeten een loonbelastingverklaring in de vullen: geen ramp, let wel goed op. Stuur je juiste verklaring niet alsnog snel op!

Veel mensen hebben te laat hun loonbelastingverklaring ingeleverd. Dit is vervelend maar geen ramp. Immers, je kunt het nu misgelopen geld, omdat je onterecht in de onvoordelige tariefgroep 1 bent ingedeeld, na afloop van dit jaar terug halen met een T-biljet. Er zit echter een adder onder het gras, je krijgt pas je te veel betaalde belasting terug als je méér dan f 300,- teveel hebt betaald. Is dat zo, dan krijg je al het te veel betaalde geld terug, ook die eerste f 300,-. Je kunt je loonbelastingverklaring alsnog opsturen en dan zit je vanaf de eerst volgende maand in

Militair die zich laat omscholen krijgt premie

(Van onze parlementaire redactie)

DEN HAAG - Beroeps-militairen die overbodig dreigen te worden kunnen een premie krijgen, wanneer zij zich binnen het leger laten omscholen voor andere functies waaraan een tekort bestaat.

De premie is bedoeld om met de overschotten aan personeel de tekorten op andere vakgebieden, zoals technische beroepen en automatiseringsfuncties, op te heffen.

de voor jou juiste tariefgroep. Let wel goed op als je dat doet, dat je reeds meer dan f 300,- teveel hebt betaald, dan kun je alsnog een verklaring opsturen. Doe je het voordat je f 300,- teveel hebt betaald dan krijg je niets terug met je T-biljet!!!

Hoe weet je wanneer je boven die f 300,- zit. Vraag op de kazerne aan iemand die dezelfde leeftijd en rang heeft en evenals jij samenwonend, thuiswonend of alleenstaand is (let op of de inhoudingen voor huisvesting hetzelfde zijn), hoeveel hij in de maand krijgt, er van uitgaand dat hij wel in de juiste tariefgroep zit. Het verschil tussen jou en hem is de teveel betaalde belasting in één maand. Na ongeveer drie maanden zit je boven de f 300,-.

Geld terug uit 1989

Het principe van loonbelasting en premies AOW/AWW

Elke werkgever moet loonbelasting en premies op je loon inhouden. Hoe hoger je loon, hoe meer belasting en premies er worden ingehouden. Als jij het hele jaar bij hem werkt klopt dit ingehouden bedrag meestal wel. Als je echter van werkgever verandert of je werkt niet het hele jaar, dan kan er teveel zijn ingehouden.

Bijvoorbeeld:

1. na school, je studie of nadat je werkloos bent geweest ga je in dienst;
 2. nadat je in dienst hebt gezeten ga je weer naar school, aan de studie of word je werkloos;
 3. je hebt eerst gewerkt, daarna ben je in dienst gegaan en je verdiende bij je vorige baas veel meer;
 4. je hebt eerst in dienst gezeten en daarna ben je gaan werken, waarbij je veel meer verdiende dan in dienst.
- In alle vier deze gevallen verandert je inkomen namelijk in de loop van het jaar. Hierdoor werkt de hoofdregel, die hierboven is genoemd, niet meer goed en is de kans groot dat er bij jou teveel is ingehouden.

Hoe kun je dit geld terugkrijgen?

Bij het belastingkantoor kun je een T-biljet halen. Dit T-biljet moet je invullen. Dit is zeker niet gemakkelijk, maar als je de toelichting bij het biljet goed leest moet het wel lukken. Kom je er dan nog niet uit, dan kun je altijd nog (gratis) de Belastingtelefoon bellen, 06-0543 op werkdagen van 8 tot 5 uur. Ook de

maandbladen Twintig van de VVDM en Appel van de AVNM besteden in hun maartnummers uitvoerig aandacht aan het T-biljet.

Wanneer kom je in aanmerking voor teruggaaf?

- als je in 1989 in Nederland woonde;
- als het bedrag van de teruggaaf van loonbelasting meer is dan f 200,-;
- of als het bedrag van de teruggaaf van premies meer is dan f 140,-;
- als je de aangifte vóór 1 januari 1992 terugstuurt.

Als je de aangifte vóór 1 april 1990 terugstuurt kun je ervan uitgaan dat je voor 30 november 1990 bericht over teruggaaf ontvangt.

Als je al een aangifteformulier van de belastingdienst hebt ontvangen dan moet je die terugsturen. Een T-biljet heeft dan geen zin.

Let op!

Het gaat om je inkomen in 1989!

De hele Oort-misère is hier dus nog niet van belang.

Let op!

Als jij, voordat je in dienst ging, bij je vorige baas in een auto van de zaak reed, is het zéér onverstandig een T-biljet in te leveren. De kans is dan namelijk heel groot dat je in plaats van geld terug te krijgen, geld moet bijbetalen!

Henk Berends en Gitte Heij

(resp. afgestudeerde fiscalist en studente fiscaal recht)

* Met verdere vragen kun je altijd terecht bij de AVNM (06-0224622 of militair 6-500-2215) en de VVDM (030-540694 of militair 6-558-5465).

'Het kan je al gauw tussen f 5 en f 25 per maand schelen!'

Argumenten

Naarstig zijn ze op zoek naar nieuwe argumenten om ons defensieapparaat op sterkte te houden. Voorheen etaleerden ze de troepensterkte van de Warschaupact-landen. Het aantal manschappen, tanks, vliegtuigen en schepen aan de andere kant van het ijzeren gordijn was zodanig, dat voor onze beroepsmilitairen voorlopig wel brood op de plank was. De nationale oorlogsindustrie draaide op volle toeren. De aandeelhouders waren tevreden over de resultaten.

Dat het faillissement van het communisme zich zo snel zou voltrekken, had niemand voorspeld. Binnen de belangorganisaties van beroepsmilitairen brak paniek uit. Af en toe komen de

emoties in het openbaar. In de eerste fase werd nog met forse taal gezegd dat bezuinigingen op het defensieapparaat onverantwoord waren. De argumenten waren zo broos, dat zelfs de meest vechtlustige VVD-er in het parlement er niet achter ging staan. Vervolgens bracht men in het openbaar – in de stemming van pompen of verzuipen – dat de dienstplicht moest worden afgeschaft. De politiek – kamerbreed – nam deze suggestie ook niet over. Immers men had in de laatste dagen van de communistische dictatuur in Roemenië gezien, hoe nuttig het is dat een deel van het leger uit dienstplichtigen bestaat. Het was juist een sterk argument om nooit aan een louter beroepsleger te beginnen.

In de laatste fase kwamen er wat creatievere ideeën van de besturen die het belang van de beroepsmilitair voorstaan. Men moest de realiteit onder

ogen zien dat voor menig aangesloten lid de carrière op de tocht kwam te staan door al die veranderingen. Blijft over de taak om te zorgen voor een goede begeleiding van de leden bij het verwisselen van de wapenrok in het burgerkloffie. Een belangrijk deel van het defensiegeld kan nu voor andere zaken worden ingezet. Daardoor ontstaan dan weer nieuwe arbeidsplaatsen zodat menig ex-militair weer aan de kost kan komen.

Jarenlang moesten we bij bijzondere gebeurtenissen in toespraken van de commandant aanhoren dat we in dienst stonden van de vrede. Er werd gesteld dat we eigenlijk de beste vredesbeweging waren, al werd dat door veel landgenoten niet zo gezien. Als deel van de NATO was onze taak meer perspectief te geven aan onze kinderen. Een toekomst zonder oorlog die het resultaat was van een evenwicht in de bewapening die gelijkwaardig naar beneden moest worden afgebouwd. Welnu als die toespraken – met instemming van defensievoorzichting, dus de politiek – oprecht zijn geweest, dient nu snel te worden afgebouwd.

Uiteraard mag een groep zijn belangen verdedigen. Maar na wat er het laatste halfjaar gebeurd is, dient men dat wel te doen met geloofwaardige argumenten.

Cor Out

Een 'lijder' op het 'slachteveld'

Als een soldaat een maximum kans moet worden gegeven, dan is het de kans die hem niet laat beginnen op het gevechtveld.

Over motivatie en het opleiden tot leidinggeven

De psychologen begonnen in de Weimarrepubliek al met hun onderzoek van de militaire organisatie. In de jaren na de eerste wereldoorlog deed met name de Koninklijke Landmacht mee aan dit verschijnsel. In 1925 werd het Bureau voor Psychologisch Onderzoek bij de Koninklijke Landmacht opgericht. Enige jaren later werd het overigens in de toen heersende bezuinigingsdrift al weer opgeheven.

Maar de aandacht voor motivatie en andere psychologische aspecten van leidinggeven bleef.

En nu in de negentiger jaren wordt er nog steeds heel wat afgepraat over motivatie in het algemeen en gevechtsmotivatie in het bijzonder. Je moet inderdaad wel erg gemotiveerd zijn om het gevechtveld te willen betreden en je medemens te doden. Moeten betreden: als vrijwilliger heb je de keus, als dienstplichtige moet je.

Die aandacht voor motivatie is niet nieuw. In het jaar 401 voor Christus sprak Xenophon zijn medeburgers al moed in tijdens een bijna verloren beleg. Hij zei:

'U weet toch, dat niet de hoeveelheid of de sterkte bepalend is om tot een overwinning te komen. Met grote zielskracht op de vijand ingaan daarvoor wijkt de tegenstander meestal.'

Gevechtsmotivatie

Het gebruik van het woordje 'meestal' liet toen al zien dat het niet altijd opging. Dan heeft de vijand een grotere motivatie en verlies je. Dat is ook nu nog van toepassing. Je kunt uitstekende leiders hebben met ontzettend veel gevechtveld-ervaring (bij ons leger dus oefengevechtveld-ervaring), dan nog is het de soldaat zelf die de trekker moet

overhalen om een kogel uit de loop te krijgen.

Ervaren personeel van een aan het gevecht gewende infanterie-compagnie maakt op een middelzware gevechtsgedag maar voor 15% gebruik van een of ander wapen. En onder zeer zware vijandelijke druk loopt dat zelden op tot 25%. En dat voor bijzonder goede compagnieën!

Gevechtveldmotivatie moet je dus leren. Op de personeelsmarkt vraagt de krijgsmacht niet naar je gevechtveld-ervaring. Zij adverteert royaal in tijdschriften en TV-gidsen met advertenties zoals 'Ander werk, 'n ander leven' of 'Stap in de wereld die Marine heet'. Met de regelmaat van de klok duikt Defensie op tussen de Ster-spots met 'Hey men!'

Het leger moet alle zeilen bijzetten om

haar bataljons op peil te houden. Dat lukt alleen met advertenties die zo min mogelijk laten zien waarvoor je eigenlijk in dienst gaat: leren doden wanneer dat van je gevraagd wordt. Al het andere wat wordt ingevuld als het doel van het militair zijn, is in het belang van economische machten.

Economische machten hebben er belang bij zelf getallen en gegevens in te vullen om een krijgsmacht in stand te houden of gelden te verkrijgen. Zij kleiden het in met een vijandsbeeld om zodoende hun winstmarge, hun uitgangspunt, veilig te stellen. Komen er op dat gebied problemen, dan moet een krijgsmacht dit oplossen. Misschien niet direct, maar dan wel langs slim opgezette intriges (zie CIA).

Zo komt het personeel tot uitspraken als: 'Mijn legitimatie en motivatie om deel te nemen aan de krijgsmacht zijn om een stukje wereldvrede te krijgen' of 'ik lever een bijdrage aan de verwerkelijking van een waarde die in elke samenleving centraal staat, de veiligheid en de autonomie van de staat!'

Stressmanagement

Het personeel wordt door de krijgsmacht geconditioneerd, gevormd tot krijgsman, tot vechtmachine. Dat is de voorwaarde die de krijgsmacht stelt. Wil je goed functioneren dan moet je geconditioneerd zijn. Een voorwaarde tot mens zijn is trouwens deconditioneren. Dit geeft al een conflict, dat optimaal functioneren van de krijgsmacht onmogelijk maakt. Het is mogelijk dit conflict op te lossen door het te erkennen. Maar bij de krijgsmacht beslist de macht. En die macht heeft beslist dat de militaire leiders gevechtveldmotivatie dienen op te doen om 'straks' op het gevechtveld (slagveld is wat ouderwets) goed leiding te kunnen geven.

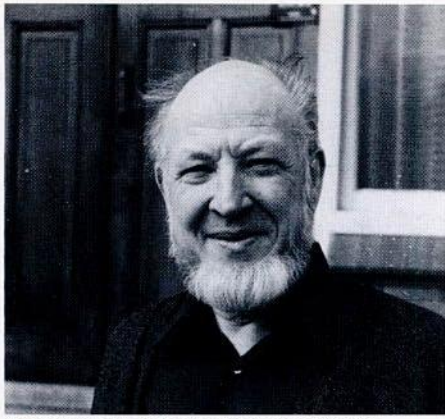
Men wordt geleerd met de stress, die op het gevechtveld zou kunnen optreden (gevechtstress), om te gaan. Op grond van literatuuronderzoek is door gedragswetenschappers, op weg naar een integraal stressmanagement-programma, een lesprogramma in gevechtsgedrag ontwikkeld. Deze lessen (zoals aangegeven in de syllabus voor het lesprogramma van het OCI te Harderwijk) moeten de leidinggevend inzicht geven in de mogelijkheden het gedrag van hun medemensen onder gevechtssomstandigheden te beïnvloeden. Alle beroepsonderofficieren en officieren bij de KL passeren dit station. Bij de KLu en de KM zullen wel gelijke programma's starten of gestart zijn.

De leidinggevend wordt aangeleerd om leiding te geven al naar gelang de situatie dat vereist. Zij dienen stress en conflicten te behandelen en te beheer-

Foto's Wim Heij

Er is een onderscheid tussen een normale 'dienstdag' en het echt beleven van het gevecht

Prof. Barnaby: Verdedigingsmotivatie

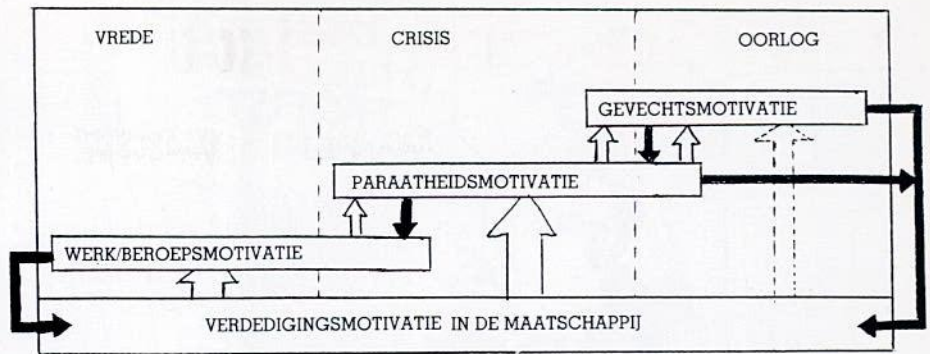
sen. En natuurlijk het juiste voorbeeld te geven.

Verdedigingsmotivatie

Echter: In de literatuur die heeft bijgedragen tot het ontstaan van de genoemde syllabus, en in de syllabus zelf, heb ik geen woord kunnen vinden over de soorten motivatie die bij militairen voorkomen. Aan het eind van de zestiger jaren werd er al voorzichtig gesproken over twee soorten motivatie onder de militairen. Barnaby en Boeker (Utrecht 1985) spraken er duidelijk over, maar het is niet opgepakt door de politiek. Zij spraken van motivatie om te verdedigen en motivatie om aan te vallen. Anders gezegd:

- Verdedigingsmotivatie en
- Gevechtssmotivatie.

Dat wil niet zeggen dat er tijdens het verdedigen niet gevochten zou worden.

Het gaat hier om de motivatie tót. Verdedigingsmotivatie werd gezien als de algemene bereidheid van burgers en militairen zich te verdedigen in vredes- en in oorlogstijd. Duidelijk werd het toen omschreven als:

"Onder verdedigingsmotief moet worden verstaan het inbreuk maken op zedelijke en geestelijke waarden, die een mens of een volk rechtvaardigen om zich in oorlog of vrede te verdedigen."

Deze verdedigingsmotivatie vinden hun grond in een **geestelijke solidariteit tussen het volk en zijn krijgsmacht**. Zij dienen onlosmakelijk verbonden te zijn met de taak van die krijgsmacht. De verdedigingsmotivatie met hun eigenschappen, beïnvloeden op zich de individuele burger die op dienstplichtige leeftijd voor de krijgsmacht wordt opgeroepen. Zij moeten de militair verder dragen en motiveren.

Gevechtssmotivatie daarentegen beperkt zich tot de motieven die de militair instaat stellen in een gevechtssituatie

te vechten. Gevechtssmotivatie zijn bijna altijd motieven van **afzonderlijke individuen** om zich in een **gevechtssituatie te verdedigen**. Het zijn **persoonlijke verdedigingsmotivatie**. Daarom is het begrijpelijk dat maar 15% tot 25% van een wapen gebruik maakt. Zij blijven in dekking om persoonlijke motieven. Zij bepalen zelf de minimum- of maximum kans om in leven te blijven. (Zie schema).

Motivatievlakken

Zonder dat er grenzen kunnen worden getrokken of zelfs maar denkbaar zijn, is de hoogte van de motivatie van militairen in oorlogstijd anders dan in crisistijd. Een belangrijke vraag die hier meespeelt is bijvoorbeeld de volkenrechtelijke oorlogsverklaring. Beslissend is hier ook het besef van de onherroepelijke ernst van een bedreiging. Wanneer de eerste uitwerking van een vijandelijke wapeninzet rechtstreeks ondergaan wordt, is het sterk medebepalend voor de verdere motivatieopbouw of -afbraak.

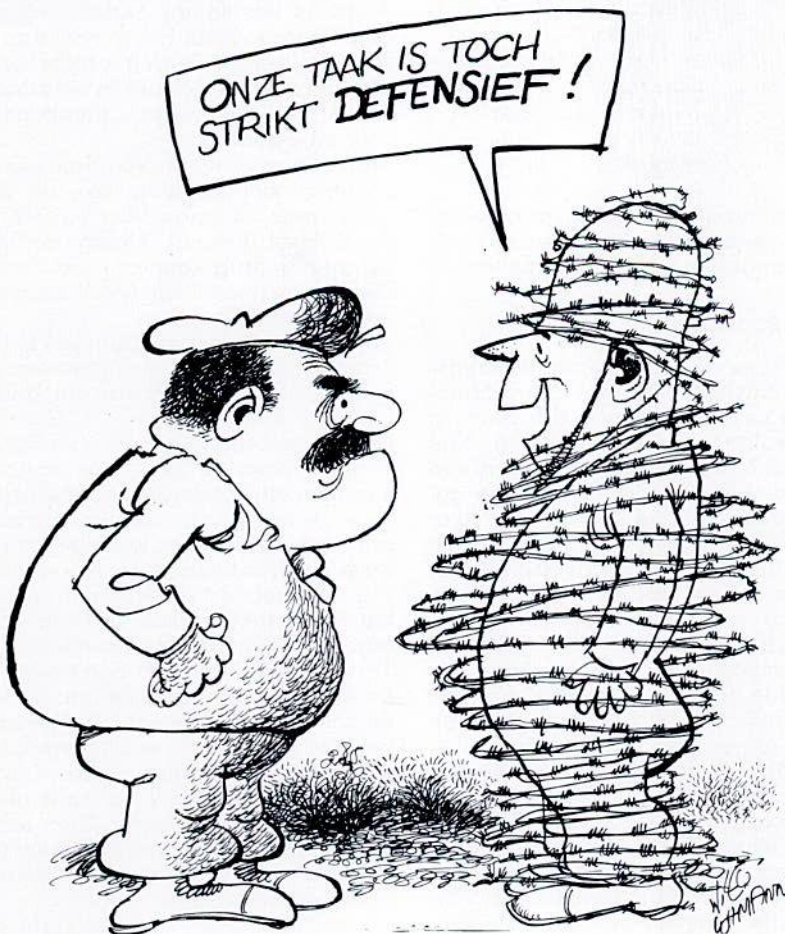
Het noodzakelijke onderscheid tussen een normale 'diensttijd' en het rechtstreeks beleven van het gevecht, maakt het invoeren van nieuwe motivatiegronden begrijpelijk. Daarom moet motivatie minimaal als twee aparte vlakken worden bekeken. Beide vlakken kunnen niet onafhankelijk van elkaar zijn. Bepaalde momenten uit het vlak van verdedigingsmotivatie hebben ook hun uitwerking als het individu het vlak van gevechtssmotivatie binnenkomt. Onder bepaalde omstandigheden zelfs als een versterkende factor.

Kernfactoren

Met deze indeling in motivatievlakken is nog niets gezegd over wat nu motiverend werkt op de militair afzonderlijk. Vaak wordt aangevoerd dat:

- het vertrouwen in de militaire leider
- de legitimiteit van de doelstellingen
- de bekwaamheid van de diverse militaire functionarissen de kernfactoren van de persoonlijke motivatie zouden zijn. Dit is wel aantoonbaar in kleine groepen, maar in grotere groepen is dit nog niet aangetoond.

Er wordt wel van uitgegaan dat in beide vormen van motivatie het vertrouwen de basis voor de motivatie is. Op dit vertrouwen rusten de volgende kernfactoren:

- legitimiteit van de doelstellingen;
- direct militair leiderschap;
- overeenkomst van doelen als samenwerkende groepsfactoren;
- geloof in de functiebekwaamheid van de krijgsmacht.

Deze vier kernfactoren zijn van uitgesproken betekenis. Ze zijn terug te vinden in alle motivatievlakken. In de een sterker dan in de ander, maar ze zijn er. In de vlakken verdedigingsmotivatie en gevechtsmotivatatie zijn ze zelfs sterk terug te vinden. Alleen in het vlak verdedigingsmotivatie zijn er minder aanknopingspunten met deze vier kernfactoren. De druk en de noodzaak van 'het gevecht' ontbreekt. Ook in de maatschappij zijn deze kernfactoren, wezenlijke factoren voor gevechtsmotivatatie, aanwezig. Denk aan oorlogsvrijwilligers.

Goede gevechtsmotivatatie komt dus voort uit een goede verdedigingsmotivatie in de maatschappij. Daarom hebben geregelde legers ook zoveel moeite met 'partizanen, guerrillastrijders, vrijheidsstrijders, opstandelingen etc.' De-

ze 'tegenstanders' worden vaak gedragen door een bredere en/of betere motivatie vanuit hun maatschappij.

Vredesmotivatie

Dit alles neemt niet weg dat de krijgsmacht vindt dat er een gevechtsveldmotivatie voor leiders dient te zijn. Maar zij maakt volgens mij een denkfout. **Niet alleen leiders maar ook uitvoerders van het geheel hebben recht op deze gevechtsveldmotivatie.** Als de werk/bereidingsmotivatie bij het overgaan van de vredessituatie naar de crisissituatie al sterk verandert, zal de dan ontstane motivatie wederom sterk veranderen bij het uitbreken van de oorlog. De uitvoerders moeten niet gezien worden als een kudde dieren die afhangt van een leider. En de leider dient niet gezien te worden als een katalysator waar alles om draait, die de stuwende kracht van de groep zou moeten zijn. Nee, de groep met goede gevechtsmotivatatie dient gedragen te worden door goede, sterke vredesmotivatie. Alleen dan zul je gemotiveerde strijders krijgen die, ondanks alles, niet vergeten dat strijden

'lijden' is en weinig met leiden te maken heeft.

Strijders die niet effectief omgaan met de gevolgen van gebeurtenissen, kunnen mentaal of fysiek in de problemen komen. Dat gevolg noemt men stress. En stress in een gevecht ontstaan heet dan gevechtstress. Maar dat soort stress is voor ieder individu anders. Het psychologisch en fysiologisch proces in de militair is voor geen militair gelijk. Angst voor de dood, angst voor pijn, verdriet, schuldgevoel of zelfs angst om te falen, angst voor wat er thuis gebeurt, is voor ieder mens anders. Ook de reactie op deze angsten is weer bij iedereen anders. Iedere militair dient te worden voorgelicht wat het zou kunnen betekenen om zelf onder die druk van de angst te moeten functioneren.

Vrees en angst

Hierbij dient een duidelijk onderscheid te worden gemaakt tussen vrees (peur) en angst (angiosse). Vrees heeft een object nodig om bevreesd voor te zijn. Vrees om aan gevaar bloot te staan, daar kan ik aan ontkomen door in dekking te blijven. Mijn beslissing om voorzichtig te zijn wordt door iets anders bepaald. Het voorzichtig zijn kan mij worden aangeleerd. Een leider kan zover gaan dat hij die vrees wegneemt. De strijder voorhouden dat het niet erg is of kan zijn. Als hij maar uit het schuttersputje komt! Dat zou mogelijk moeten zijn, maar beter is als de strijder zelf leert met zijn vrees (stress) om te gaan.

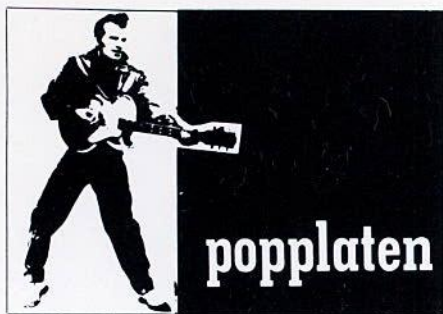
Angst is iets totaal anders. Angst is angst voor mijzelf. Het gevoel van duizeling is eerder de angst mijzelf in de afgrond te storten dan er in te vallen. De schrik voor de afgrond is niet bepalend voor mijn gedrag.

Welke omschrijving ook, van een toekomstige oorlog, niets kan de angst wegnemen, de angst voor mijzelf. Wat zal ik doen, hoe zal ik reageren. Niets zal mijn gedrag kunnen voorschrijven. De mens zelf moet zijn beslissingen nemen. Ook in de oorlog.

Mijn angst moet ik zelf kunnen beheersen, mijn vrees kan weggenomen worden door handelingen van een ander.

Daarom gebruikt maar 15% tot 25% zijn wapen, daarom gaat een patrouille maar enkele honderden meters de jungle in en wacht daar de tijd af, daarom schieten strijders hun leiders overhoop. Deze beslissingen nemen individuen zelf. Die hebben zij genomen in Iwojima, in Dien Bien Phoe, in Duinkerken, aan de Somme, op de Grebbeberg, bij Tjilli Tjap, in Panama en in Roemenië. De marinier, de para, de infanterist of de commando, allemaal. En ze zullen het weer doen, waar ook ter wereld, om het behoud van hun leven. Om die maximale kans te grijpen om te overleven, leider of geen leider. Niets schrijft bij angst hun gedrag voor en zeker geen syllabus voor leiders met 'oefengevechtsveld-ervaring'.

Pieter de Jager

Sleeze Beez – Screwed, Blued and Tattooed

De Nederlandse popmuziekscene blijkt meer dan eens hardrockbands voort te brengen die internationaal hoge ogen kunnen gooien. Toch lijkt nationaal hardrocktalent in eigen land niet de waardering te krijgen die het verdient. Het probleem zit 'm niet in het aantal fans, die zijn er zat. De Nederlandse radio en televisie blijken hardrock vrijwel volkomen te negeren.

Een van de meest recente hardrocktalenten van eigen bodem is de groep Sleeze Beez. De groep werd in 1987 door Chriz van Jaarzveld (ex-Picture) en Jan Koster (ex-Highway Chili). Op het eerste album 'Look Like Hell', dat in 1987 uitkomt, worden zij bijgestaan door Don van Spall en Ed Jongsma (ex-Boulevard) en ex-White Heat zanger Tigo Fawzi.

Voor het tweede album 'Screwed and Tattooed' wordt zanger Tigo Fawzi vervangen door Andrew Elt. Elt is afkomstig uit de groep Gin on the Rocks, voormalig winnaar van de Grote Prijs van Nederland. Hij laat zich op 'Screwed, Blued and Tattooed' van zijn beste kant zien. Hij is een rockzanger van allure. De gehele band is op dit album overigens uitstekend op dreef. Het hoge peil is niet in de laatste plaats te wijten aan de kwaliteit van de composities, waarin drummer Jan Koster de grootste inbreng heeft gehad. Waar de Neder-

landse hardrockband Zinatra regelmatig in clichés verzandt, blijft Sleeze Beez origineel, voorzover het kader van de hardrock dat toelaat. Het album bevat een tiental, grotendeels uptempo, hardrocknummers. Het is een duidelijke verdienste van de band en de producer John Sonneveld dat men niet heeft gekozen voor een gelikte sound à la Europe. Sleeze Beez houdt daardoor een duidelijk eigen geluid met de eigen scherpe kantjes. Opvallend nummer op het album is 'This Time', terwijl 'Stranger than Paradise' de absolute topper is. Deze song kwam geruime tijd geleden op single uit. De noodzakelijke steun van de Hilversumse platendraaiers bleef echter achterwege, waardoor het nummer te weinig Nederlandse oren bereikte om een hit te worden. Als alles echter volgens plan verloopt is Sleeze Beez in de toekomst niet meer uitsluitend afhankelijk van Nederlandse discjockeys. De groep heeft onlangs een contract afgesloten met de Amerikaanse platenmaatschappij Atlantic. In de komende zes jaar zal deze maatschappij zes albums van Sleeze Beez in de Verenigde Staten uitbrengen. Afgelopen maand verschenen al de single 'Stranger than Paradise' en het album 'Screwed, Blued and Tottooed'. Net als de Nederlandse groep Vandenberg lijkt Sleeze Beez erkenning in eigen land via de Verenigde Staten te moeten afdwingen.

Del Amitri – Waking Hours

Als popmuziek liefhebber heb je wel eens van die momenten dat je een song hoort en dan onmiddellijk weten wil, wie het zingt en speelt en waar je de plaat kan kopen. Dat overkwam ondergetekende onlangs bij het horen van de song 'Nothing Ever Happens' van de Engelse groep Del Amitri die door de KRO tot speciale aanbieding was gekozen. Wanneer je warm loopt voor muziek van groepen als R.E.M., the Trifids, Guadalcanaal Diary, Llord Cole, Brendan

Croker & the Five O'Clock Shadow en Elvis Costello, wanneer je dus een zwak hebt voor melodieuze maar toch ook stevige popmuziek, dien je onverwijld naar de platenzaak te snellen en te vragen naar het album 'Waking Hours' van de groep Del Amitri.

Del Amitri

'Waking Hours' is het tweede album van de band, dat vier jaar na het verschijnen van de debuutelppee is uitgebracht. Het eerste plaatproduct van Del Amitri, de single 'Sense Sickness' stamt uit juli 1983. Op dat moment is zanger/bassist en componist van de meeste songs, Justin Currie zestien jaar oud. De band toert in die tijd in het voorprogramma van bands als the Smiths en the Fall en speelt live voor de BBC radio in het programma van Engeland's bekendste discjockey, John Peel. De elpee 'Del Amitri' verschijnt in 1985 en de band toert in aansluiting op de album-release onder meer met Loyd Cole & the Comotions. Er volgt verder een toernee door de Verenigde Staten. In november 1987 tekent Del Amitri een contract met A&M. Ruim anderhalf jaar later verschijnt 'Waking Hours'.

Het album bevat tien hechte ijzersterke melodieuze popsongs met intelligente teksten. Zanger Justin Currie vervult een sleutelrol op het album. Currie heeft een warme intieme stem die ingebed is in een aangename muzikale denken. Naast het gebruikelijk popinstrumentarium (drums, bass, guitars, keyboards) zijn op 'Waking Hours' accordeon, viool, cello en mondharmonica te horen. 'Opposite View' is een heftig nummer over de drang om samen met je liefje maffe dingen te doen. 'Move Away Jimmy Blue' begint met een Ry Cooder-achtige gitaar, en ontwikkelt zich tot een door de keyboard en zang gedragen 'ballad'. De song is een oproep aan Jimmy om weg te trekken uit de kleine duffe stad die hem dreigt te verzwelgen. In de ongelukkige love-song 'This side of the Morning' spelen cello en accordeon een belangrijke rol. Het volledige akoestisch uitgevoerde 'Nothing Ever Happens' (gitaar, accordeon) is de meest recente single van Del Amitri. De song handelt over de sleur van alledag: "Nothing Ever Happens, nothing happens at all. The needle returns to the start of the song. And we all sing along like before". Als de plaat op je draaitafel de laatste elpee van Del Amitri is, lijkt de sleur nog wel te dragen.

Paul Rutten

Sleeze Beez

Leidinggeven door dienstplichtig kader

'Het beroerde was dat het kader zo jong was'

Riekele ter Haar, ex-dienstplichtige (li 88-2) van 425 IBC uit 't Harde, zwaaide eind april 1989 af. Kort daarna kreeg hij het verzoek mee te willen werken aan het onderzoek van de zgn. Commissie-Drenth naar de aard en omvang van geweld in de krijgsmacht (de uitkomsten zullen dit voorjaar bekend gemaakt worden). Omdat hij het een goede zaak vond dat e.e.a. onderzocht werd zegde hij zijn medewerking toe. Maar Riekele had, bij het beantwoorden van de tientallen vragen, totaal niet het gevoel dat wat men onderzocht ook maar iets te maken had met zijn eigen diensttijd. Hij had een plezierige tijd gehad zonder gewelddadigheden van welke aard ook. Toch is hij, juist op grond van zijn eigen ervaringen, bezorgd over een aantal zaken die zich het best laten samenvatten met: de kwaliteit van het leidinggeven. Aan de raadslieden Jacques van den Blink en Wim Heij vertelt hij wat hem bezighoudt.

De enquête, waaraan je meegewerkt hebt, sloot niet aan bij jouw eigen ervaringen? Leg dat eens uit.

Uit de voorgelegde vragen kreeg je het idee dat er van alles en nog wat niet klopte in de krijgsmacht en dat stond in schril contrast met mijn eigen ervaringen. Ik heb gewoon een heel leuke diensttijd gehad zonder narigheden. Het is best mogelijk dat er, incidenteel en structureel dingen gebeuren die niet kloppen, maar ik heb dat niet aan den lijve ondervonden. Natuurlijk heb ik ook wel geintjes meegemaakt, maar daarbij nooit het gevoel gehad zelf slachtoffer te zijn geweest van wie dan ook maar.

Jij niet. Anderen uit jouw omgeving misschien?

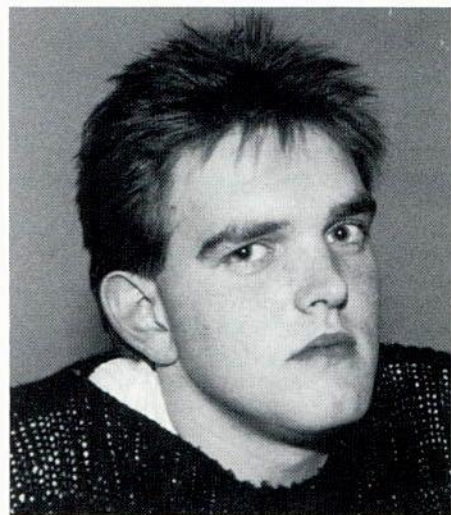
Ik heb wel jongens, die konstant doelwit waren van pesterijen, daar onder zien lijden. Er zat bij ons een jongen in het peloton die, na een sportles niet ging douchen en daardoor de scheldnaam 'de stinkerd' verwierf. Iedere keer

wanneer deze jongen de kamer op kwam dan werd er gezegd: 'Daar heb je die stinkerd weer'. Dat ging ongeveer een maand zo door totdat hij twee weken ziek thuis bleef zonder dat hij ziek was. Dat kwam dus mede door ons gedrag. Wat oudere jongens in ons peloton hebben dat toen opgepakt en die jongen werd daarna op een andere wijze benaderd. Met als gevolg dat hij weer terug kon in het peloton.

Fijn peloton

Is dat vaker voorgekomen bij jullie, dat enkele oudere soldaten min of meer ingrepen en zeiden 'nu een beetje dimmen'?

Ja, dat is wel gebeurd. Wat dat betreft hadden wij best een fijn peloton, omdat er een aantal gasten in zaten die wat ouder waren. Zo 21, 22 jaar, die iets meer nadachten over wat er gebeurde en die toevallig 's avonds ook nog op de kazerne bleven. Dan werd er wat dieper op de dingen ingegaan.

Riekele ter Haar

Om te voorkomen dat dingen verkeerd gaan kunnen kaderleden natuurlijk ook een rol spelen. Wat is jouw ervaring? Het beroerde was dat het kader zo jong was. Jonger in ieder geval dan de plaatsvervangers. Wat je dan zag was dat die jonge kaderleden zich voortdurend probeerden te bewijzen, door bijvoorbeeld mee te doen met de gedragingen van de jonge dienstplichtigen. Zij pasten zich als het ware aan aan het gedrag van de meerderheid. Van zulke jonge kaderleden kon je bijna niet verwachten dat ze in dit soort groepsprocessen ingrepen. Toch is het zeker ook een taak voor kaderleden en daar zou men bij de selectie veel meer rekening mee moeten houden.

Die jonge kaderleden zitten in een knap lastige positie en kunnen, om hun eigen positie te redden, soms grijpen naar on-eigenlijke middelen. Bijvoorbeeld het creëren van een pisaal in hun groep. Gebeurde dat bij jullie ook wel eens?

Nee, zover is het bij ons gelukkig nooit gekomen. Ze kunnen het soms wel heel moeilijk hebben, dat heb ik natuurlijk van dichtbij meegemaakt. Bij ons in de groep zat een jongen die nooit direct deed wat het kaderlid hem opdroeg. Die begon altijd er eerst uitgebreid tegen in te gaan om het dan uiteindelijk wel te doen. Daar kon dat kaderlid totaal niet tegen, die wilde gelijk zien dat er gebeurde wat hij zei. Maar hij speelde die jongen niet uit tegen de rest van de groep. Hij heeft mij weleens gevraagd, omdat ik plaatsvervanger was, om 's avonds eens met die jongen te praten en hem ertoe te bewegen gewoon mee te doen. Dus niet met de vraag of de sug-

20ste Ontmoetingsweekend

In het weekend van 30 maart t/m 1 april vindt in het landelijk gelegen vormingscentrum De Kapellerput te Heeze (NB) een ontmoetingsweekend plaats. Het twintigste in successie! Dit weekend is bestemd voor homoseksuele

mannen en lesbische vrouwen, biseksuelen en hetero's. Deelnemers hebben de keuze uit tal van thema- of doe-groepen. Een greep uit het aanbod: geestelijke weerbaarheid, lijfwerk, theaterworkshop, humanisme, homo-ouderschap, veilig vrijen, dans. Naast deze activiteiten is er ruim gelegenheid tot ontspanning.

De organisatie is als vanouds in handen van de Homo-/Lesbische Werkgroep van het Humanistisch Verbond. De deelnemerskosten bedragen f 110,-, f 140,- of f 160,- (afhankelijk van inkomen). Leden van het Humanistisch Verbond krijgen f 15,- reductie. Uitgebreide informatie over dit weekend is verkrijgbaar bij:

Homo-/Lesbische Werkgroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Tel.: (030) 318145, Ariane de Brauw.

Foto Michel Hagen

gestie die jongen eens goed in de man-
gel te nemen om hem te laten merken
dat hij verkeerd bezig was.
Ik kan mij wel voorstellen dat kaderle-
den naar zulke middelen grijpen, maar
dat heb ik dus niet megemaakt.

Macht of gezag

*Die enquête sloot dus niet aan bij jouw
beleving. Wat had jij nu, los van die
enquête, belangrijk genoeg gevonden
om te melden?*

Het tegengaan van machtsmisbruik.
Het is een groot woord, maar ik zeg het
toch maar.

*Van wie? Van kaderleden of van sol-
daten?*

Van kaderleden! Soldaten krijgen geen
macht, die kunnen het hooguit probe-
ren te verwerven. Nee, ik bedoel de
macht die kaderleden hebben, omdat
ze een streep opgeplakt hebben gekre-
gen. En dat ze daarom, enkel en alleen
daarom al, kunnen zeggen 'jij moet
naar mij luisteren'.

*Bedoel je dat kaderleden meer op basis
van gezag moeten werken in plaats van
op macht?*

Veel kaderleden kunnen de weelde van
de macht, van een streep, niet aan. Het
gaat niet om niks. Kaderleden hebben
een heel grote invloed op de groep, de
sfeer in de groep en allerlei groepspro-
cessen. Zij bepalen, dat is mijn ervaring
tenminste, in heel sterke mate hoe een
groep het gaat doen. Niet alleen hoe
een groep zijn zaken doet, maar ook hoe
een groep met elkaar omgaat.

*Wat waren dan de zaken die kaderle-
den, in jouw visie, niet goed deden?*

Ik zal een voorbeeld geven. Tijdens een
oefening besliste de sergeant dat een
jongen, omdat hij niet lekker meedeed,
midden in de nacht op wacht moest. Die
werd maar zo even gepaald. Zette zich-
zelf vervolgens het laatste uur voor de
reveille op wacht. Je reinste bevoorde-
ling. Zo zou ik vele voorbeelden kunnen
geven. Dat lijken onbenullige dingen,
maar onderschat ze niet.

*Wat voor invloed kan dit hebben op het
klimaat binnen de groep?*

Er wordt, en terecht, dan nijdig gekeken
naar het desbetreffende kaderlid. Na
een paar van dit soort zaken is de opvat-
ting over zo'n persoon: Jij buit dit uit,
omdat je een streep hebt. Jij bent er
opuit om het beter te hebben dan Jan
Soldaat. Zo'n optreden heeft wel tot ge-
volg dat de solidariteit onder de solda-
ten wordt versterkt.

'Gewoon' kaderlid

*Niet alle soldaten hebben altijd een
zelfde oordeel over een kaderlid?*

Dat klopt. Niet alleen verschillen men-
sen, maar je maakt elkaar ook niet al-
tijd onder dezelfde omstandigheden
mee. Je hebt thuislappers en mensen
die de hele week op de kazerne zitten.
Dat kan al heel grote verschillen in be-
leving opleveren. Wij hadden ook enke-
le kaderleden die 's avonds bij ons op de
kamer kwamen, niet om te controleren,
maar gewoon om te buurten. Op die
manier krijg je toch, wanneer je de an-
der ook eens van een andere kant leert
kennen, een wat andere kijk op iemand
dan wanneer je hem alleen maar in de
dienstsituatie meemaakt. Thuislappers
waarderen zo'n kaderlid daardoor an-
ders dan binnenslappers.

*Wanneer je de kans krijgt iemand ook
van een andere kant te leren kennen,
kan dat je beeldvorming van iemand
behoorlijk bijstellen?*

Daar was onze vaandrig een treffend
voorbeeld van. Jongens die iedere
avond naar huis gingen konden hem
niet uitstaan, terwijl de binnenslappers
hartstikke goed met hem konden op-
schieten. Wij maakten hem ook 'ge-
woon' mee. Wij dronken eens een bier-
tje met hem, ouwehoerden wat of gin-
gen een potje biljarten. Zoiets kan on-
tiegelijk veel uitmaken.

*Er waren dus soldaten die hem mochten
en anderen die hem niet pruimden. On-
dervonden de laatsten daar soms na-
deel van?*

Een beetje. Bijvoorbeeld bij het verle-

nen van verlofdagen. Ik kon goed met
hem opschieten en kon mijn verlofda-
gen opnemen wanneer ik maar wilde;
anderen, die hem soms wat liepen te
jennen, kregen wat moeilijker hun ver-
lofdagen.

Bekijk het maar!

*Je zei, in het begin van het gesprek, iets
over de selectie van kaderleden. Dat
men kaderleden niet altijd even zorg-
vuldig selecteerde. Wat bedoelde je
daar precies mee?*

Men zou bij de selectie, maar vooral
tijdens de opleiding van het kader, veel
meer aandacht moeten besteden aan
het aspekt leidinggeven. Dat is toch on-
voorstelbaar belangrijk. Het kader zat
daar zelf ook mee. Die waren zelf ook
van mening dat ze volgestopt waren
met militair-technische zaken en ver-
volgens zomaar voor de groep waren
gezet. Hoe je, als jonge vent, met jonge
mensen moet werken? Bekijk het maar!
Hoe je mensen, die de zin van veel din-
gen niet inzien, moet motiveren? Bekijk
het maar! Welke dingen er in een groep
kunnen spelen en hoe je daar op moet
reageren of juist niet? Bekijk het maar!

*Heb je dit dienstplichtige- of beroepska-
derleden horen zeggen?*

Dienstplichtige kaderleden. Je zou mo-
gen verwachten dat men bij de beroeps-
in ieder geval, de nodige aandacht be-
steedt aan het aspekt leidinggeven. Of
dat ook echt het geval is durf ik niet te
zeggen. Met betrekking tot het
dienstplichtig kader weet ik dat wel,
zowel uit ondervinding als van horen
zeggen. Dat is onvoldoende.

Ten aanzien van deze categorie zal de
opvatting wel zijn dat men ze nodig
heeft en dat het toch maar voor zestien
maanden is. En dan te bedenken hoe
belangrijk een kaderlid voor een groep
is. Het is een wonder dat het nog zo
vaak zo goed gaat. Eigenlijk is het niet
te geloven dat het gaat zoals het gaat.

Bedankt voor het gesprek.

Jacques van den Blink en Wim Heij

Music box

Opnieuw felle aanklacht van Costa-Gavras

De Griekse regisseur Constantin Costa-Gavras gaat onvermoeibaar door met z'n politieke aanklachten, en dat doet hij via een formule waarmee hij precies in de roos heeft geschoten: een op ware feiten gebaseerd, spannend gegeven, gespeeld door minimaal één soms twee zeer beroemde sterren, en met een technische crew die ook z'n sporen heeft verdiend. Op die manier maakte hij van *Z*, *Missing*, *Hannah K.* en *Betrayed* indrukwekkende films die niet alleen vanwege hun onderwerp, maar ook door de acteerprestaties van de hoofdrolspelers, lang bleven hangen. Met zijn nieuwste film, *'Music box'*, zal het ongetwijfeld precies zo gaan, want met Jessica Lange heeft Costa-Gavras weer een goede greep gedaan.

"Ik heb nog nooit eerder een rol gespeeld die zover van mezelf afstond", zegt Jessica Lange over haar rol in *Music box*. Ze speelt een advocate, halverwege de dertig, gescheiden, moeder van een zoon van twaalf. Haar vader is heel jong vanuit Hongarije naar Amerika geëmigreerd. Toen zijn vrouw overleed, nam hij zelf de opvoeding van zijn dochter en haar broertje op zich. Hij is nu gepensioneerd, de grootste vriend van z'n kleinzoon. Een beminnelijke man met een lief gezicht en een goedmoedige grijze snor.

Op een dag krijgt hij een brief, waarin hij wordt aangeklaagd wegens gruwelijke oorlogsmisdaden die hij in z'n geboorteland zou hebben gepleegd. Ontzet holt hij naar zijn dochter, die heftig verontwaardigd reageert. Ze zegt onmiddellijk al haar andere werk af en neemt de verdediging van haar vader op zich. Hij ontkent alle beschuldigingen en bezweert zijn dochter dat het om een vergissing moet gaan. Ann duikt in het verleden van haar vader, er vast

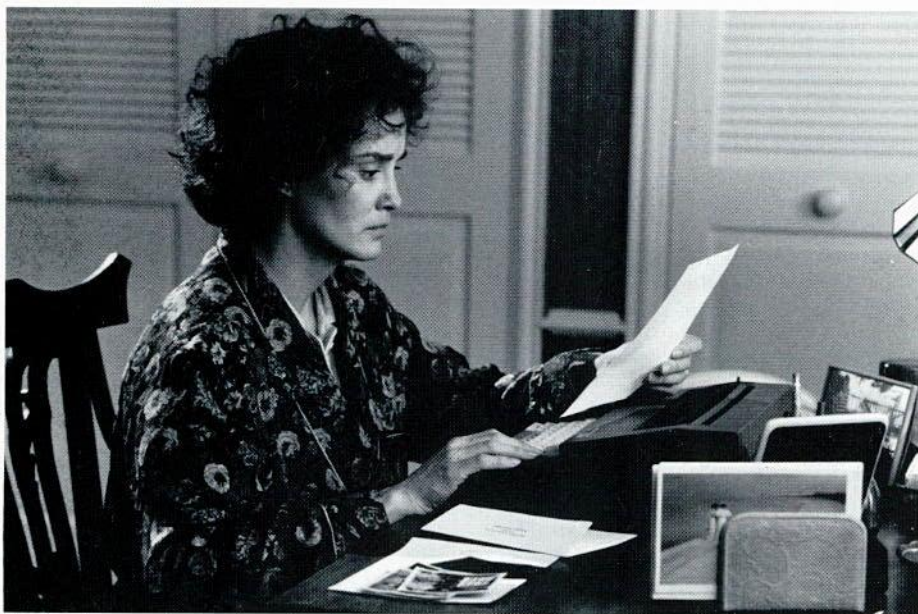
van overtuigd dat ze het bewijs van zijn onschuld snel boven tafel zal kunnen brengen. Maar het tegendeel is waar: hoe meer getuigen er voor de rechtbank verschijnen met afgrijselijke verhalen, hoe meer Ann aan haar vader gaat twifelen. Uiteindelijk reist ze naar zijn vaderland Hongarije, op aanraden van haar assistente die meent een spoor te hebben gevonden dat tot de uiteindelijke ontknoping kan leiden...

"Binnen het kader van een thriller", zegt producent Irwin Winkler, "snijdt *Music box* een heel scala van thema's aan. Schuldgevoel, de herinnering aan misdaden uit het verleden, de wortels van het kwaad, de aard van familiebanden en de vraag in hoeverre we de mensen van wie we houden eigenlijk kennen." Costa-Gavras voegt daar zelf aan toe: "*Music box* is in wezen een liefdesgeschiedenis, zij het een wat ongewone. Het gaat hier om een heel hechte band tussen een vader en z'n dochter. Hij heeft haar opgevoed, hij is een toege-

wijde grootvader voor haar zoontje, een man die als Amerikaans staatsburger z'n plichten voorbeeldig heeft vervuld. Aanvankelijk kan de dochter dan ook absoluut niet geloven dat diezelfde man zulke verschrikkelijke dingen kan hebben gedaan. Bij elke misdaad zijn degenen die verwant zijn aan degene die beschuldigd wordt, ook een beetje slachtoffer. Als de beschuldigde ook echt schuldig blijkt te zijn, dan dragen zij dat stigma ook voor altijd met zich mee. En zelfs als de beschuldigingen ongegrond blijken te zijn, dan blijft er altijd iets hangen. Emotioneel kan zo iets een mens volledig vernietigen. Maar mijn film gaat niet in de eerste plaats over wraak, hij is bedoeld om te maken dat de mensen niet vergeten wat er is gebeurd. Ik geloof niet in het nut van een onafgebroken jacht op mannen die inmiddels oud zijn, alleen om hen alsnog te kunnen straffen. Dat is volgens mij zinloos. Ze hadden jaren geleden gestraft moeten worden. Veel belangrijker is het om er achter te komen hoe een menselijk wezen dergelijke wandaden tegenover z'n medemensen heeft kunnen begaan."

Joe Eszterhas, die het scenario voor *Music box* schreef, is zelf de zoon van Hongaarse vluchtelingen. Naar aanleiding van de geruchtmakende rechtszaak waarbij John Demjanjuk werd aangeklaagd voor oorlogsmisdaden, schreef hij zijn scenario en zond dat naar Winkler, die er onmiddellijk weer mee naar Costa-Gavras stapte. Het resultaat is opnieuw een film die diepe indruk maakt! Naast Jessica Lange speelt de Oost-duitsche acteur Armin Müller-Stahl een schitterende rol als haar vader. Lukas Haas als haar zoon en Frederic Forrest als de openbare aanklager dragen veel bij tot de geloofwaardigheid van de film.

Leo van Opzeeland

Jessica Lange als de advocate, Armin Müller-Stahl als haar vader en Lukas Haas als haar zoon in *'Music Box'*

film in 't kort

Wings of fame

De Amsterdamse produktiemaatschappij First Floor Features, in 1983 opgericht door Dick Maas en Laurens Geels, heeft grote plannen. En daar blijft het niet bij. Een aantal prestigieuze projecten is kortgeleden afgerond en voor de nabije toekomst zijn er nieuwe plannen in een vergevorderd stadium. FFF maakt van Nederland een filmland dat de jaren na 1992 in elk geval optimistisch tegemoet ziet. De eerste internationaal bezette film van de jonge maatschappij is 'Wings of fame'. Otakar Votocek, een Tsjech die van oorsprong kernfysicus is, maar die, in ons land voor studie-doeleinden, door film gegrepen werd, schreef samen met Herman Koch een briljant en zeer origineel scenario, waarin hij de vergankelijk-

Colin Firth en Maria Becker in 'Wings of fame'

heid van roem centraal stelt. Peter O'Toole speelt een gevierde filmacteur die, op het toppunt van zijn glorie, door een journalist wordt doodgeschoten. De journalist komt vlak daarna zelf ook om het leven door een ongeluk, zodat de beide mannen, de een beroemd door zijn filmwerk, de ander vanwege de moord op zo'n vermaarde persoonlijkheid, arriveren in de hemel voor beroemdheden, die volgens Votocek bestaat uit een enorm roze hotel op een eiland. Al snel ervaren de mannen dat er in deze hemel ook volgens onontkoombare wetten wordt gehandeld: wie op aarde beroemd blijft, krijgt ook in de hemel een VIP-behandeling. Maar de gene van wie de roem begint te tanen, wordt allengs met steeds minder egards tegemoet getreden. Is men op aarde eenmaal vergeten, dan komt de bootsman langs en wordt de ongelukkige opgehaald om in volle zee van het bootje te worden geduwd. Colin Firth, coming man uit Engeland, die ook te zien is in 'Valmont' van Milos Forman, speelt de verslaggever die alle reden heeft om de ster te vermoorden. Verder

mooie rollen van Andrea Ferréol, Marie Trintignant. Later dit jaar brengt First Floor Features de film 'The last island' uit, geregisseerd door Marleen Gorris, opnieuw met een internationale cast en, net als Wings of fame, Engels gesproken.

Shirley Valentine

Nadat de Engelse actrice Pauline Collins met enorm succes de titelrol in 'Shirley Valentine' op de planken op Broadway had gespeeld, tekende ze ook voor diezelfde rol in de verfilming van dit enigszins gedateerde, maar niettemin zeer innemende stuk. Shirley is een Engelse huisvrouw van middelbare leeftijd, die de wereld beziet vanuit haar eigen, laconieke en vooral geestige optiek. Ze heeft zo haar ideeën over het huwelijk, over seks, over mannen in het algemeen en haar eigen man in het bijzonder. Want de kinderen zijn groot, haar Joe weet nauwelijks meer dat ze bestaat en ze heeft nog een half leven te gaan. Wanneer haar vriendin, een gescheiden geëmancipeerde vrouw, een reis naar Griekenland wint, neemt ze Shirley mee, die natuurlijk eerst het nodige schuldgevoel moet zien weg te werken voordat ze op de

Tom Conti en Pauline Collins in 'Shirley Valentine'

invitatie durft in te gaan. Maar eenmaal onder invloed van de Griekse zon en, zij het in iets mindere mate, van een knappe Griekse restauranthouder (hij blijkt namelijk uiteindelijk gewoon een man net als alle andere mannen te zijn), besluit ze om de rest van haar leven zelf in te vullen. Pauline Collins verdient alle prijzen die er te verdienen zijn voor haar rol als Shirley, want zij tilt de film uit boven een gewone, amusante vrouwenfilm, vooral door haar onnavolgbare gevoel voor humor. Het moet voor schrijver Willy Russell een geschenk uit de hemel zijn geweest, dat zijn tekst door háár werd uitgevoerd! Regie van

Lewis Gilbert. Let ook op de puntige, trefzekere vertaling van Coot van Doesburg.

Born on the 4th of July

Tom Cruise zal ongetwijfeld een Oscar-nominatie en misschien wel de Oscar zelf krijgen voor zijn fabuleuze rol als de Vietnamstrijder Ron Kovic die, eenmaal in een rolstoel teruggekeerd, begint te beseffen dat hij voor de verkeerde idealen heeft gevochten, en die zich

Willem Dafoe en Tom Cruise in 'Born on the 4th of July'

dan tot een fel activist tegen diezelfde oorlog ontwikkelt. Kovic schreef de autobiografie waarop Oliver Stone zijn knappe film baseerde. De Golden Globe heeft Cruise inmiddels al te pakken.

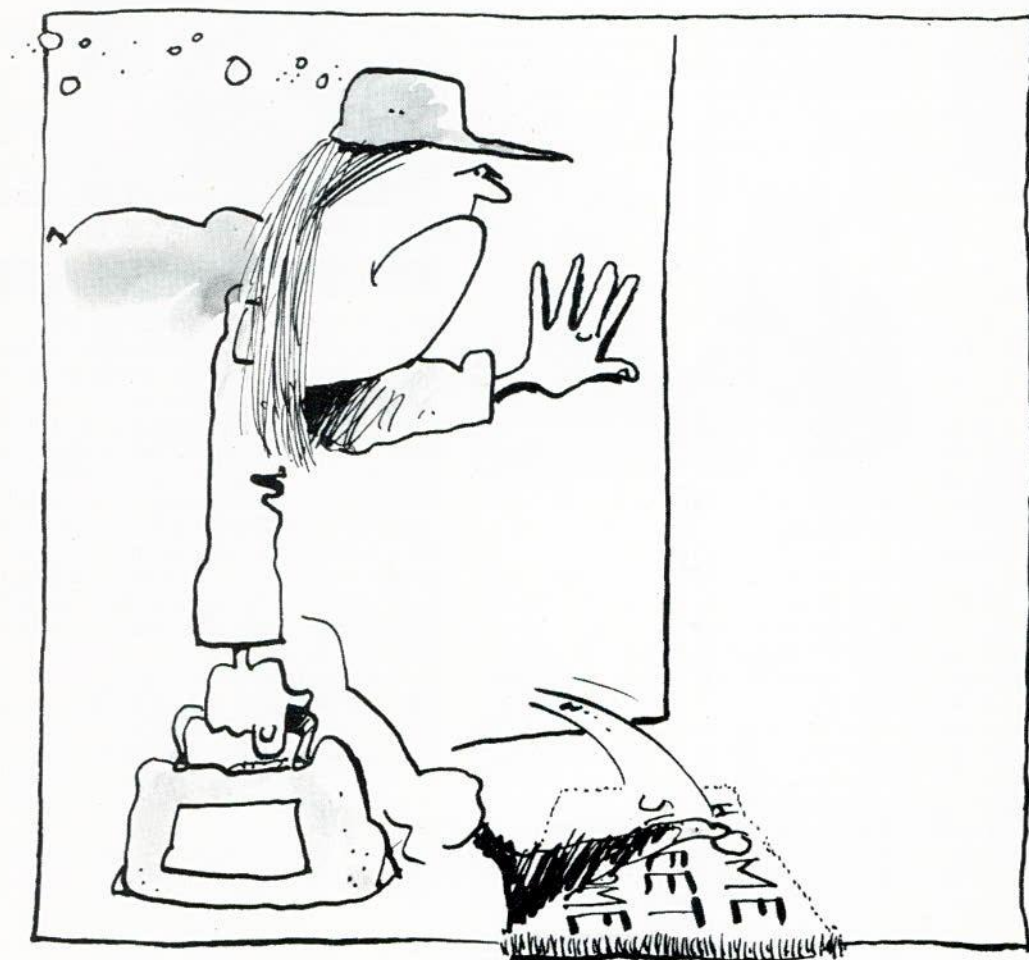

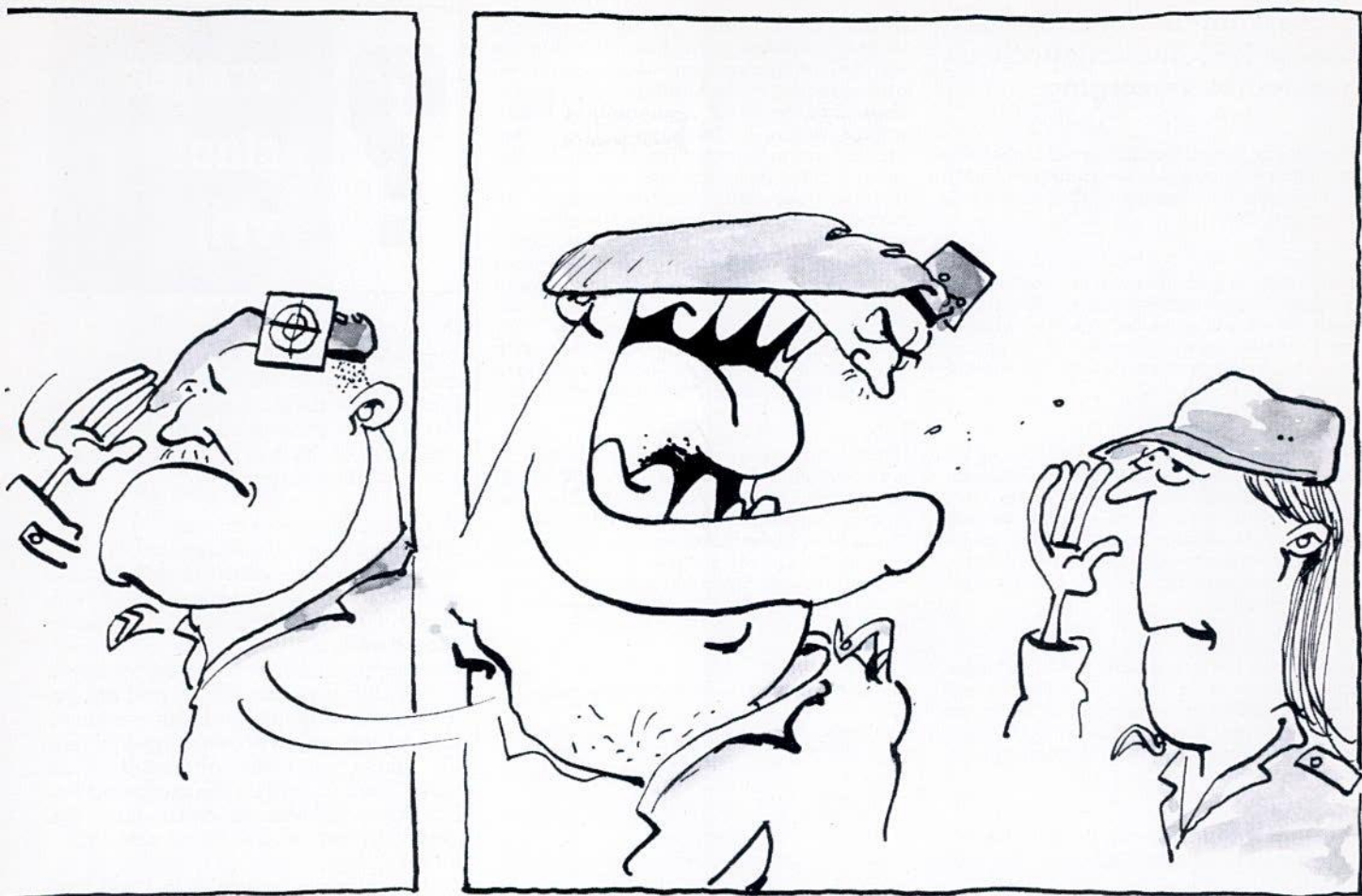
Kevin Costner (l.) in 'Field of dreams'

Field of dreams

Mijn persoonlijke favoriet, wat de Oscars betreft, is Kevin Costner, de absolute droom van de hedendaagse Amerikaanse film, want knap, sympathiek, intelligent en toch the boy next door gebleven, waar zowel mannen als vrouwen dol op zijn. In 'Field of dreams', een zeer knap geconstrueerde film naar een al even knap script waar Phil Alden Robinson zes jaar op heeft geploeterd, speelt Costner een jonge boer uit Iowa die op een dag via een mysterieuze stem een opdracht krijgt. Wanneer hij daar gevolg aan geeft, volgen er steeds meer, totdat hij uiteindelijk oog in oog staat met de geest van zijn eigen overleden vader. Een film over het nut van dromen in een nuchtere, harde wereld, over loyaliteit en de moed om de publieke opinie te trotseren. Regie ook van Robinson, mooie bijrollen van Burt Lancaster, Ray Liotta en Amy Madigan.

L.v.O.

Kamervragen n.a.v. jaarboekje 1989 humanistisch geestelijke verzorging

Vragen van het lid Van Es (Groen Links) over aandacht voor geweldsbestrijding en kaderopleidingen van Defensie. (Ingezonden 22 december 1989.)

1
Hebt u kennis genomen van het boekje 'Bedlampjes in een mammoettanker',¹ waarin gesteld wordt dat er in de kaderopleidingen van Defensie erg weinig en vrijblijvend aandacht besteed wordt aan geweldsbestrijding? Deelt u deze conclusie?

2
Bent u voornemens de aanbevelingen m.b.t. verkorting van de dienstdienst voor iedereen, beschikbaarheid van hulpverleners voor dienstplichtigen in de avonden, verbouwing van de huidige soldatenzalen tot afsluitbare eenpersoonskamers en verhoging van de opkomstleeftijd voor dienstplichtigen uit te voeren?

3
Bent u bereid te bevorderen, dat in de kaderopleiding verplicht aandacht besteed wordt aan intimidatie en geweld, in de vorm van aparte lesuren, dan wel als project? Bent u bereid hiervoor materiaal te doen ontwikkelen?

Antwoord

Antwoord van minister Ter Beek (Defensie). (Ontvangen 12 januari 1990.)

1/3
Ja, ik heb kennis genomen van de inhoud van het boekje 'Bedlampjes in een mammoettanker'.

De conclusie dat in de kaderopleidingen van Defensie erg weinig en vrijblijvend aandacht wordt besteed aan geweldsbestrijding deel ik niet.

Staatssecretaris Van Houwelingen heeft op 10 juni 1988 de Eerste en de Tweede Kamer op de hoogte gesteld van een pakket maatregelen dat op korte termijn geweld in de krijgsmacht dient te voorkomen en te bestrijden. Een aantal van deze maatregelen heeft be-

trekking op de opleidingen bij defensie. Zo worden momenteel bij de Koninklijke Marine de opleidingsaspecten leiderschap en groepsgebed verder verdiept. Bij de Koninklijke Landmacht is de derde fase leiderschapstraining en -vorming bij het Opleidingscentrum Didactiek en Militair Leiderschap ingevoerd worden kaderinformatiedagen gehouden. Bij de Koninklijke Luchtmacht worden voor alle leidinggevers bij scholingscursussen voorbereid, terwijl in de syllabi van bestaande opleidingen meer aandacht aan leiderschapsvorming wordt gegeven. De drie krijgsmachtdelen benadrukken in hun kaderopleidingen de voorbeeldfunctie van het kader. Ik zie thans dan ook geen aanleiding tot het uitvaardigen van nieuwe en/of verdergaande richtlijnen.

2
Naast het hierboven genoemde pakket van maatregelen zal de Commissie Drenth dit voorjaar de resultaten van een breed opgezet wetenschappelijk onderzoek aanbieden. De nu bekende effecten van het pakket van maatregelen geven mij geen aanleiding met aanvullende maatregelen te komen voordat de Commissie Drenth advies heeft uitgebracht.

¹ Marcel Bullinga, Bedlampjes in een mammoettanker

Voor belangstellenden zijn nog exemplaren van dit jaarboekje verkrijgbaar (zolang de beperkte voorraad strekt) bij het dichtstbijzijnde bureau raadsman/vrouw of bij bureau hoofdredacteur in Zeist.

Bij de provoost

'Je bent ingedeeld bij de provoost!' Tijdens de opleiding had hij weleens gehoord dat dat gebeurde: 'ingedeeld bij de provoost'.

Toen al had hij zich voorgenomen dat hij als dat zou gebeuren de kuierlatten zou nemen.

'Ingedeeld bij de provoost', daarvoor was hij toch geen marinier geworden. Hij wilde naar de West of naar Noorwegen!

Natuurlijk, het werk dat hij nu deed

moest ook gebeuren, maar niet door hem.

Daar zetten ze maar zielen of kneuzen op.

Hij wilde weg bij de provoost.

Hoe? Dat zou hem een rotzorg zijn.

Z'n vader moest maar een brief naar de generaal sturen.

En als dat niet hielp, naar de koningin.

Waren ze nou helemaal gek!

Hem bij de provoost zetten.

Dat kon toch niet?

Dan liep hij net zolief weg.

Para wilde hij worden, of kikker of iets anders spannends...

Maar op een veger staan, hó maar, hem niet gezien.

Dan liet hij zich net zolief afkeuren of werd dienstweigeraar.

En anders zou hij de boel wel in elkaar slaan, dan kreeg hij wel S-5 en kon hij weer gaan werken bij z'n oude baas in de bouw.

Pas maar op, hij zou dat wel eventjes regelen, hoe durfden ze.

?

vragen staat vrij

In paniek belde hij op: Hij zag het helemaal niet meer zitten; de hele avond had hij met de auto rondgereden; ook dát had niet geholpen... hij voelde zich nog beroerd. Hij had zich wel tegen een boom kunnen zetten.

We zaten tegenover elkaar.

Zijn leven: met zijn vader had hij nauwelijks contact gehad; daar was niet mee te praten. Die was streng; iedereen moest zich houden aan zijn regels en voorschriften.

Zijn oudste broer, dat was de oogappel van vader; hoge prestaties had die geleverd: die was ingenieur geworden.

Hij had een zesje wel genoeg gevonden. Z'n vader vond dat natuurlijk maar niets. Maar hij had de Meao afgemaakt. Zijn zus was helemaal dwars gaan liggen; die had op de Mavo zelfs afgehaakt.

Met z'n moeder had hij een goed contact; met haar kan hij praten. Natuurlijk had zij bij vader ook niks in te brengen. Tegen vader, daar kon niemand tegenop.

Thuis was het niet gezellig; zeker als vader thuis was. Die had overal wel wat op aan te merken.

Hij was zich steeds verder gaan terugtrekken: op zijn kamer; of had de stad doorkruist, alleen, lopend.

Zijn oplossing was geweest: een baan-tje, geld verdienen, een eigen auto. Niemand nodig hebben, zelfstandig zijn.

Dat was vrijheid: als hij het moeilijk had: weggaan, met de auto, alleen.

Hij was geschrokken, in paniek geraakt: zijn oplossing voor problemen, met de auto weggaan, alleen, die oplossing had hier op de kazerne niet gewerkt.

Hij schrok.

Vrijheid was voor hem geworden: niks met anderen te maken hebben, conflicten vermijden, zichzelf terugtrekken, niemand vertrouwen, bang zijn voor afhankelijkheid, „want dan ben je zo kwetsbaar“.

Vrijheid, wat houdt dat in, voor jou?

Steven

WIKLA

De 'bekering' van De Klerk

Mandela vrij. Het ANC gelegaliseerd. Zuid-Afrika is op weg om zich te bevrijden van de apartheid. Overal in de wereld werd verheugd gereageerd. En de Britse premier Thatcher riep meteen dat deze grote stap vooruit te danken was aan haar beleid van dialoog en toenadering en dat zij altijd al gelijk had gehad met haar afkeer van sancties! Mevrouw Thatcher is niet dom, maar met de waarheid neemt ze het niet zo nauw. Want ook zij moet weten, dat de ontwikkelingen in Zuid-Afrika vooral het gevolg zijn van het binnenlandse verzet, dat in de laatste jaren sterk toegenomen is en dat geholpen werd door de buitenlandse druk.

De Britse premier moet ook weten dat de Zuidafrikaanse president De Klerk zelf heeft toegegeven dat zijn land niet kan blijven voortbestaan in isolement. Met andere woorden: hij moest wel concessies doen om uit dat isolement te komen. Bovendien hebben steeds meer hoge Zuidafrikaanse ambtenaren en functionarissen toegegeven dat de internationale sancties wel degelijk effect begonnen te hebben.

Financiële motieven

Zo moesten de Zuidafrikaanse militairen zich vorig jaar uit Angola terugtrekken, omdat het wapen-embargo van de VN voor Zuid-Afrika geleid had tot verlies van luchtverricht en tot de nederlaag bij Cuito Cuanavale. Zo moest De Klerk in oktober vorig jaar een aantal politieke gevangenen vrij laten om zijn goede wil te tonen toen onderhandeld

werd overerschikking van Zuid-Afrika's buitenlandse schulden. Met andere woorden: het was de rampzalige financieel-economische toestand van Zuid-Afrika, die het regime dwong tot concessies.

Sommigen menen dat De Klerk tot 'inkeer' is gekomen. De man, die al die jaren trouw heeft meegewerkt om het apartheidsbeleid aan te scherpen en die de tegenstanders van de apartheid meedogenloos hielp achtervolgen, heeft daarvan 'berouw' gekregen. De Klerk heeft zich 'bekeerd', denken zij.

Maar als De Klerk echt 'bekeerd' was, dan had hij ook aangekondigd dat de schandelijke apartheidswetten over Groepsgebieden en Bevolkingsregistratie zo gauw mogelijk worden afgeschaft. Dan had hij niet gezeurd over garanties dat de blanken hun voorrechten mogen behouden. Dan had hij zo gauw mogelijk algemene verkiezingen aangekondigd voor iedereen.

Ontspanning?

Sommigen menen dat het Zuidafrikaanse regime bereid is tot versoepeling van de apartheidspolitiek dank zij de sfeer van ontspanning in de wereld, als gevolg van de adembenemende ontwikkelingen in Oost-Europa. In die redenering is De Klerk aangeraakt door de universele vredelievendheid en daarom zet hij Mandela's gevangenis open. Met andere woorden: De Klerk is lief voor het ANC, omdat de Berlijnse Muur ook is afgebroken! Een fraai staaltje van appels met peren vergelijken of met een tang op een varken slaan.

We kunnen blij zijn over de ontwikkelingen in Zuid-Afrika, die konden worden afgedwongen door de toenemende strijdzaamheid van het binnenlandse verzet, geholpen door buitenlandse druk. Maar het is eigenlijk treurig, dat die ontwikkelingen al veel eerder hadden kunnen plaatsvinden, als het Westen eerder was overgegaan tot krachtige sancties. Want daarom werd al gevraagd in 1959, in het jaar voordat het ANC verboden werd. Het heeft veel te lang geduurd, voordat enkele maatregelen werden genomen om het Zuidafrikaanse regime te isoleren.

Terug bij 'AF'

En nu is Zuid-Afrika terug bij 'AF'. In 1960 had het ANC al dezelfde eisen als nu: een non-raciaal, democratisch Zuid-Afrika. Het ANC had nooit mogen worden verboden. Deze dertig jaar verdraging heeft een hele hoge prijs gevraagd aan menselijk lijden. Het is te hopen, dat het Westen op de valreep zich zijn verantwoordelijkheid bewust is en de druk op het Zuidafrikaanse regime minstens handhaaft. Maar mensen als premier Thatcher vervormen de werkelijkheid liever naar hun eigen liefkoosde blanke verblinde inzichten.

Karel Roskam

gedicht

Nevenstaande gedichten zijn afkomstig uit 'Op het laatst krijgen we met z'n allen donderop', de jongste bundel van Bea Vianen (Paramaribo, 1935-RK Hindu).

Deze indringende, soms aangrijpende poëzie wordt gekenmerkt door een volstrekt eigen steertekening en woordgebruik, zoals die al opvielen in haar vorige bundel 'Over de grens. Gedichten 1976-1986'.

Ook hier weer die zeer persoonlijke – door cultuur, achtergrond, historie en milieu bepaalde – scherpzinnige en gevoelige waarnemingen van een rusteloze vrouw op zoek naar vrijheid, maar vaak worstelend met verwarring, angst en vervreemding.

Bea Vianen leefde in Suriname en in Nederland, waar ze sinds enige tijd weer woont en werkt. Tussen 1976 en 1986 reisde en woonde ze, met enkele korte onderbrekingen, in Zuid-Amerika: Bolivia, Columbia, Peru (vanwaar ze in 1979 een uitgebreide reportage schreef, een speciale bijlage van Avenue) en Ecuador. Eerder publiceerde ze drie dichtbundels en vijf romans, waaronder 'Het paradijs van Oranje', over het leven van Surinamers in Nederland.

Bea Vianen: *Op het laatst krijgen we met z'n allen donderop*. In de Knipscheer, Amsterdam 1989. 70 blz. f 29,50 (FS)

EEN KOGEL

Mijn wereld is kaal
Geen boom om over te schrijven
En die er hier buiten staan, lijden
Blanken bestaan.
Soms ligt Zuid-Amerika waar ik mij
Toch aan vastklamp, zo ver
Dat het verlangen om te worden doodgeschoten
Minstens even belangrijk is als het gedoe erover:
Er net vandaan te zijn.

1985

De Surinaamse onafhankelijkheid heeft mij
Niets verduidelijkt; er waren al altijd
Jodenhaters. Om voor te vluchten.

UITROEIING

Eeuwig is de nacht, eeuwig het jachtveld
En eeuwig de uitroeiing voor wie ze kent
Misschien houd ik te veel van Ecuatoriaanse Indianen
Begrijp ik ze zo goed – de storm die woei
Verzet waarmee ik verdroeg.

Keuze

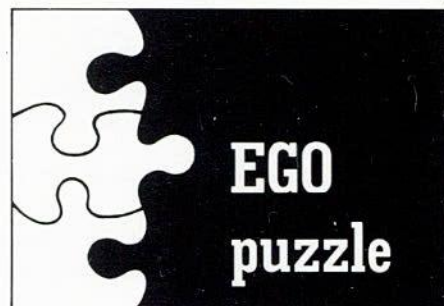
Er gebeuren soms dingen in je leven die je niet kunt of niet wilt vergeten. Soms hele goede dingen, vaak ook lelijke. Gebeurtenissen die iets achter hebben gelaten. Je bent nadien niet meer dezelfde. Er is iets in je veranderd.

Ieder mens blikte wel eens terug op het geleefde leven en voelt dan veel spijt, geluk of wroeging, misschien zelfs wel haat. Een vader die onderdrukte of nog erger en een moeder die negeerde. Niemand die je begreep. De pijn van het je niet begrepen weten. En toch, het leven gaat verder, of je nu wilt of niet. Maar soms kun je er in blijven steken en vergalt het je leven. Dat is niet uitzonderlijk. De vraag is dan wel: hoe kom ik er weer bovenop, kan ik weer verder gaan met leven? Wat is daarvoor nodig? Dat lijkt een vraag, waar een keuze aan verbonden kan worden. Dat is ook zo.

Een keuze, in al de verwarring of verdrukking, zou kunnen zijn, toch eens bij jezelf te rade gaan. Waar zou je in het diepst van je wezen naar toe willen gaan? Wat zou je moeten doen om een hogere kwaliteit van leven te bereiken? Veel mensen denken daar liever niet over na. De consequenties van het maken van keuzes zijn niet altijd even duidelijk of overzichtelijk. Het leven is geen supermarkt en geen aanbieding waar je naar gelooft uit kunt kiezen. Kiezen in het leven is een gevaarlijke onderneming. De uitkomst staat niet bij voorbaat vast en je kunt je vergissen. Mensen stellen daarom belangrijke keuzes vaak uit, soms over een lengte van jaren. Ze kunnen er niet toe komen de belangrijke stap te zetten. Het gemakkelijkste is dan een keuze te maken op grond van wat er in een boek staat of wat het hoge gezag gebiedt. Maar dan is het wel de keuze van een ander. Daar hoeft je ook niet bij na te denken, want een ander zegt het immers. Dat betekent niet dat je persoonlijke verantwoordelijkheid wegvalt, ook al beroep je je op iets of iemand.

Verantwoordelijkheid is niet overdraagbaar. Bij alles wat je onderneemt en bij elke keuze die je maakt ben je zelf verantwoordelijk en daarop aanspreekbaar. Je eigen keuzes maken is beslist niet gemakkelijk. Maar mensen worden er wel gelukkiger en beter van, omdat ze baas zijn over hun eigen leven. In onze vrijheid kunnen wij kiezen voor vooruitgang of stilstand. En voor die keuze sta je dagelijks. of je wilt of niet. Ook, en misschien wel juist, in je diensttijd.

Freek Pol

Visitekaartjes

De oplossing van de puzzel in het februari-nummer luidt als volgt: 1-bab-bels; 2-ebwater; 3-ploegen. Door in de onderstaande vier visitekaartjes de letters van naam en woonplaats om te zetten kan het beroep van de betrokkenen worden gevonden.

L.E. Ina
Ast

H. Gic
Rur

I. Dec
Mus

T. Tigi
Ras

Is schaatsen topsport?

De Nederlandse schaatssuccessen bagatelliseren is doodeenvoudig. Af en toe is het zelfs nuttig om vast te stellen dat schaatsen slechts in één land ernstig wordt beoefend: een verdwaalde Rus, Noor of Amerikaan niet meegerekend. Zelfoverschatting en een ongebreideld chauvinisme steken telkens weer de ridicule kop op, als een Nederlander zijn rondjes heel hard heeft gereden. Bij elk Nederlands sportsucces is trouwens opvallend, hoe groot de geestdrift is; en bij elke mindere prestatie, hoe groot de desinteresse. Langs het Heerenveense ijs, achter de tv, in Alpe d'Huez en in voetbalstadions lijkt Nederland soms een Zuid Europese natie.

Maar dat terzijde. Interessanter is de vraag, welke waarde nu werkelijk toegekend moet worden aan de Nederlandse schaatsprestaties en in samenhang daarmee is inderdaad ook van belang om na te gaan of die prestaties geleverd worden bij de gratie van een falend buitenland. Zelfs is de vraag gewettigd of schaatsen topsport is in de zin van de Olympische atletiek of zelfs van het turnen of roeien.

Cynici antwoorden doorgaans 'nee'. Die opvatting lijkt echter alleen houdbaar met het uitgangspunt, dat sport slechts topsport is, als veertig uur per week op de meest geavanceerde manier wordt getraind. Topsport is echter voor een aanzienlijk deel ook pure aanleg en wie veel natuurlijke (bewegings-) aanleg bezit, hoeft minder te trainen. Zo trainen de zwemsters Marianne en Mil-

dred Muis de helft minder dan de Oostduitse top, terwijl ze niettemin vergelijkbare (topsport)prestaties leveren.

Volkseigenschap

Iets vergelijkbaars is in het schaatsen aan de hand. De meeste Nederlandse schaatsters hebben zo'n fabuleuze technische aanleg, dat ze al bij voorbaat een enorme voorsprong hebben op het buitenland. Slechts ten dele is dat trouwens een kwestie van erfelijkheid. Schaatsen wordt inderdaad al eeuwenlang beoefend door Nederlanders en het talent ervoor is vermoedelijk een volkseigenschap geworden. Maar zeker zo belangrijk is het feit, dat Nederlandse kinderen – in tegenstelling tot de meeste buitenlandse – al buitengewoon jong deze sport leren beheersen.

Neem opnieuw enkele, ver geëvolueerde andere sporten. In de DDR of de Sovjet-Unie worden kinderen vanaf hun zesde opgeleid voor het topturnen; in Nederland gaat gymnastiek bij sommige meisjes pas op het twaalfde jaar iets van (top)turnen weghebben. En zo is in veel sporten de Nederlandse achterstand te verklaren uit het feit, dat de specifieke techniek veel te laat wordt aangeleerd.

Techniek beheersen

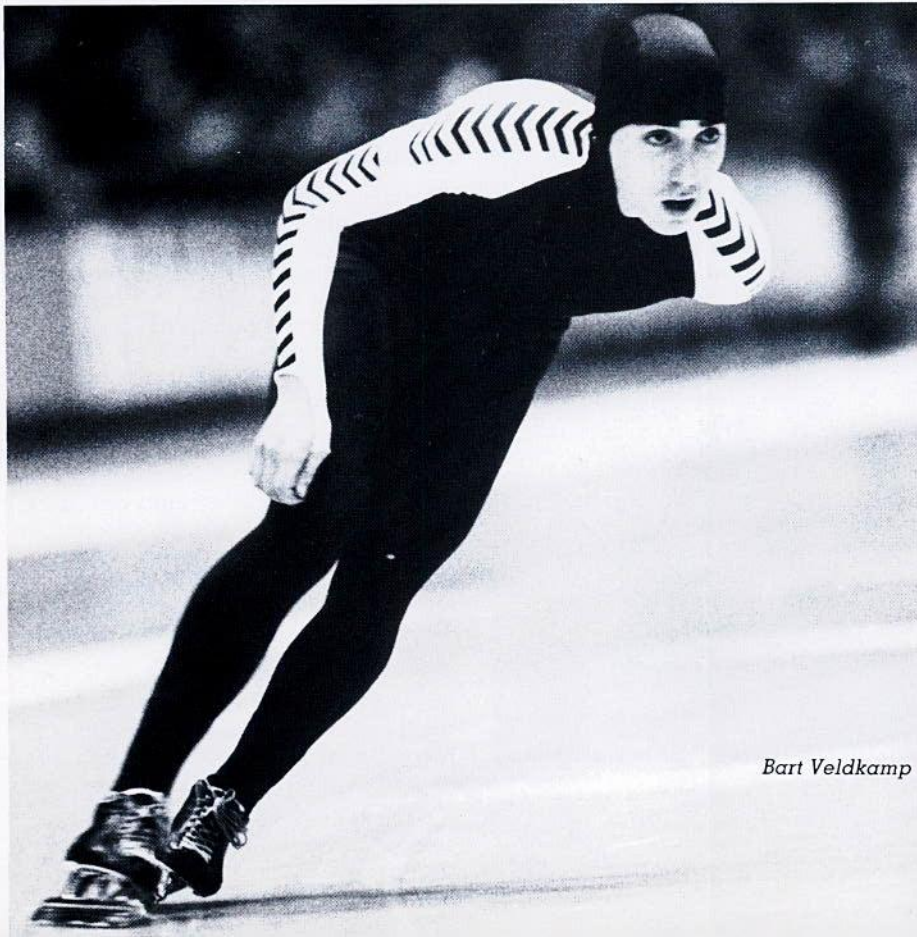
Het vreemde is dat veel lichamelijk opvoeders er falikant tegen zijn om kinderen heel vroeg de juiste loop-, spring-, werp- of slagtechniek bij te brengen. Want een kind moet vooral 'speels' in aanraking komen met de sport. Niet beseft wordt dat sport veel aardiger is, als de techniek wordt beheerst. Tennis is toch verschrikkelijk, als je elke bal uitslaat. Zwemmen is een ramp, als je bij elke slag denkt te verzuipen.

Alleen schaatsen wordt goed aangeleerd. Meestal niet door lichamelijke opvoeders, maar door ouders of tegenwoordig ook door technici op kunstijsbanen. Ook voor schaatsen geldt dat het veel aangenamer en bevredigender is om het met een goede techniek te doen dan met doorzakkende enkels. Wie een Nederlandse marathon ziet, denkt: „Wat lopen al die mensen (technisch) slecht.“ Wie in ijswinters een schaatstoertocht aanschouwt, denkt: „Wat rijden de meeste mensen toch ongelooflijk mooi, effectief en hard.“

Begenadigde talenten

Henk van der Grint, Rudi Libregts, Piet Kleine, Harm Kuipers, Hans van Helden en nog talrijke andere kampioenen uit het verleden waren geen producten van superbe training, nee, ze hadden een surplus aan typisch Nederlandse techniek. En telkens stonden weer nieuwe vedetten op met zo'n techniek. In de echte topsport (van atletiek tot volleybal, van turnen tot voetbal) duurt het tegenwoordig zeven, acht jaar al eer iemand de top van zijn of haar kunnen bereikt. Een Nederlandse schaatser kan door zijn onvoorstelbaar goede techniek binnen twee, drie jaar aan de top staan.

Als die begenadigde 'talenten' ambitie hebben en een kunstijsbaan in de buurt, dan is succes bijna verzekerd. Let eens heel scherp op de techniek van de Haagse troika (Veldkamp, Van den Burg en Bos). Prachtig hoe die glijden. De Russen en Oost Duitsers kunnen zich de blubber trainen, maar die hebben vier keer meer kracht nodig om hetzelfde rendement uit hun slag te halen. Techniek maakt een wezenlijk onderdeel uit van topsport en daarom zijn de Nederlandse schaatsters wel degelijk topsporters. Hooguit valt dat te relativeren met de vaststelling dat ze topsporters zijn met voorbestemd geluk. Dat, zoals bij Kemkers, een voetje gaat dwarrelen is een hoge uitzondering.

Bart Veldkamp

Hans van Wissen

Grote toeloop naar nieuwe HMT Seedorf

Rond etenstijd uitwijken naar de ontspanningsruimten

Het HMT in Seedorf werd op 8 september vorig jaar door de toenmalige staatssekretaris J. van Houwelingen, letterlijk en figuurlijk, met veel fanfaregeschal geopend.

In zijn openingstoespraak stelde de ex-bewindsman: „Dit tehuis beantwoordt in zijn opzet aan de verwachtingen die ik van een goed militair tehuis heb. Het nodigt militairen uit er hun vrije uren te komen doorbrengen, want zijn inrichting is een alternatief voor de huiskamer, het heeft een flink aantal goede ontspanningsmogelijkheden en stimuleert het informele samenzijn.”

Inmiddels zijn we een aantal maanden verder. Om te kijken of het allemaal gaat, zoals men het zich bij de opening voorstelde, trok EGO-redakteur Wim Heij opnieuw naar het verre Seedorf. Hij sprak er met beheerder Rob Disveld en assistent-beheerder (speciaal belast met kulturele activiteiten) Jos Siersma.

Vorig jaar september opende ex-staatssekretaris J. v. Houwelingen het nieuwe HMT in Seedorf. We zijn inmiddels drie maanden verder. Wat zijn jullie ervaringen over deze periode?

Rob: Een prettig gebouw en heel fijn om in te werken. Erg veel toeloop van bezoekers, oude zowel als nieuwe. Ik hoop dat deze trend zich zo zal voortzetten. Er zijn nog wel wat kleine onvolkomenheden, maar ik heb toch de indruk dat de bezoekers het een heel plezierig tehuis vinden. Wij zijn er in ieder geval heel tevreden mee.

Wat kleine onvolkomenheden kom je bij ieder nieuw gebouw tegen. Wat moet ik mij bij jullie kinderziektes voorstellen?

Rob: Kinderziektes is een te groot woord. Het zijn meer kleine mankementen die te maken hebben met de bouw. Want, nogmaals, we zijn heel tevreden met het huis. De ruimten waar gewerkt wordt, de keuken en het buffet, dat komt helemaal overeen met wat wij er van hadden voorgesteld. Wat in theorie was uitgedokterd werkt in de praktijk.

Ruimtegebrek op piektijden

Dat vind ik best knap om op de tekentafel iets uit te denken wat in de praktijk ook nog werkt.

Rob: De indeling van de werkruimten, de magazijnen, de keuken, de winkel en het buffet, is tot stand gekomen op basis van de ervaringen uit het oude gebouw. Dat geldt ook voor de stroomaansluitingen, dat is allemaal gebeurd met de eerder opgedane kennis uit de praktijk.

Jos: Met de toeloop rond etenstijd hebben we wel wat ruimtelijke problemen. We moeten dan nog wel eens uitwijken naar de ontspanningsruimten.

Rob: Het lijkt er inderdaad op, op dit moment althans, dat de ruimte op zich wat te klein is.

Nu al? Heeft dat niet te maken met een begintoeleop? Iets dat zich na verloop van tijd vanzelf wel weer normaliseert?

Rob: In het oude gebouw hadden we ook, dagelijks, zo tussen de 12 en 14 honderd bezoekers en daar draait het nu ook zo'n beetje om.

Desondanks kunnen we constateren dat we, met name rond de etenstijden, ruimteproblemen hebben.

Jos: Omdat we de eters niet in de grote zaal willen hebben.

Welke gedachte zit daar achter?

Jos: Ten eerste vanwege de vloerbedekking. Laat iemand eens een keer iets vallen en worden wij vervolgens niet gewaarschuwd, dan heb je maar zo kans dat het er ingetrapt wordt. Binnen een half jaar moet je dan nieuwe vloerbedekking laten leggen. Het eetgedeelte is daar nu juist op toegerust.

HMT-beheerder Rob Disveld

Rob: Een tweede reden is om een duidelijke scheiding aan te brengen tussen eters en rekreanten. Bezoekt iemand het HMT met het idee om eens even rustig een krantje te gaan lezen dan hoeft dat niet in dezelfde ruimte te gebeuren als waar gegeten wordt. Een krantlezer hoeft niet naast iemand te zitten die een frikandel-speciaal zit te nuttigen. Daar konden we in het oude gebouw niet de hand aan houden wegens ruimtegebrek, maar hier wel. Het betekent evenwel dat we in de piektijden wat onder ruimtelijke druk komen te staan.

Ruimer en schoner

Wat zijn nu de grote pluspunten van het nieuwe gebouw?

Rob: Door de veel ruimere opzet is het voor de mensen veel plezieriger werken en daardoor is alles veel schoner te houden. Dat wat betreft het personeel. Voor de bezoekers zit het 'm vooral in het feit dat het een nieuw gebouw is, veel ruimer en schoner. Daarnaast heeft het gebouw een onmiskenbaar betere ligging en biedt het duidelijk meer mogelijkheden. Vroeger moest veel in éénendenzelfde ruimte gebeuren, dat is hier niet meer aan de orde. Willen mensen iets eten, een krantje lezen, tafeltennissen of video kijken, dan hoeft men nergens meer op te wachten want al deze zaken kunnen nu plaatsvinden in afzonderlijke ruimten.

Het is misschien wel een domme vraag, want het is inderdaad een prachtig gebouw, maar zijn er toch ook nog minpunten?

Ass. beheerder Jos Siersma

Rob: De eetruimte is wat aan de krappe kant waardoor we tijdens piektijden ruimten moeten onttrekken aan hun feitelijke bestemming. Een tweede punt betreft de afzuiging in het gebouw. Wanneer er veel gerookt wordt in het gebouw dan is de ventilatie onvoldoende. Daar hoop ik, binnen afzienbare tijd, verbetering in te krijgen.

Jos: De shop kan soms de toeloop maar nauwelijks verwerken en lijkt op z'n zachtst gezegd, ook aan de krappe kant.

Rob: Voorlopig wachten we eerst maar eens even af hoe e.e.a. zich ontwikkelt. In januari gaat hier ook nog de nieuwe NATO-kantine open en het is niet onmogelijk dat we daardoor de klandizie iets zullen zien teruglopen.

Zakelijk gezien zijn jullie tevreden?

Rob: Zonder meer. De eerste maand had nog alle trekken van een aanloopmaand, maar de daaropvolgende maanden was het werkelijk hartstikke druk en liep de omzet behoorlijk omhoog. Wanneer deze lijn er in blijft zitten dan zie ik, zakelijk gezien, 1990 met vertrouwen tegemoet.

Positieve reacties

Wat waren de reacties van de bezoekers op het nieuwe HMT?

Rob: In het algemeen is men heel positief over het nieuwe gebouw. Je merkt wel dat de bezoekers hun oordeel laten bepalen door het gebruik dat ze van het gebouw maken. Mensen die hier met name komen om in de grote zaal wat te zitten die zijn één en al lof over de gezellige ruimte; bij anderen, die hier vooral komen eten, hoor je nog weleens een opmerking als 'het is wel zakelijker dan het oude HMT'.

Een goed militair tehuis heeft meer te bieden dan uitsluitend een hapje en een drankje. Waaruit bestaat dat aanbod hier?

Jos: Laat ik beginnen met een greep te doen uit de talloze ontspanningsmogelijkheden. We hebben een groot aantal tafels met ingelegde speelvelden voor het doen van spelletjes, er zijn drie dartenbanen, drie tafeltennistafels, de biljards, videospelletjes en er kan in onze huisbioscoop video gekeken worden.

Rob: Dat zijn de bestaande mogelijkheden.

Voorzijde HMT Seedorf

den. Daarnaast hebben we iedere zaterdag, tussen één en vier, 'Muziekkorven van Louis Carpaï'. Een life muziekprogramma gericht op de top-veertig afgewisseld met informatie over de uitgaansmogelijkheden voor de in Seedorf verblijvende militairen. Slaat zeer aan. Dan wordt er iedere maandagavond jazz-ballet gegeven, dat is vooral voor de gezinsleden van militairen, en iedere dinsdagavond organiseren we een kaartavond. De afgelopen tijd hebben we ook enkele tentoonstellingen georganiseerd o.a. over het werk van Greenpeace en over de Tweede Wereldoorlog.

Aanbod van activiteiten

Zit er achter de tot nu toe georganiseerde activiteiten ook een beleid?

Jos: Wat we beogen hebben we geprobeerd aan te geven in een toelichting op het activiteitenplan 1990. Dat ligt nu bij het bestuur ter goedkeuring. Er is, niet bij de grote massa maar wel bij groepen jongeren, behoefte dat er iets georganiseerd wordt. Daarnaast is het de bedoeling van ons tehuis dat het wat meer biedt dan uitsluitend het eten en het drinken. Wij gaan proberen, daar waar de behoefte aan vrijetijdsbesteding het grootst is, dus tijdens de avonden en de weekenden, om daar beleidsmatig op in te spelen.

Wat zijn, in grote lijnen, jullie aandachtsvelden?

Jos: Muziek, sport en spel. Daarnaast willen we doorgaan met het organiseren van tentoonstellingen. Daar komt het in grote lijnen wel op neer. Het gaat,

zeker in eerste instantie, niet om een vergroting van de toeloop, maar om een verbreding van het aanbod voor mensen die, in sociaal-kultureel opzicht, geïsoleerd zitten.

Rob: We richten ons in de eerste plaats op de dienstplichtigen, maar ook de beroeps en hun huisgenoten zijn van harte welkom.

Jullie aanbod bestaat uit een ontspanningsgedeelte en meer edukatief gerichte zaken. Bespeuren jullie ook, onder de dienstplichtigen, een toenemende belangstelling voor doe-activiteiten?

Rob: Dat zou ik niet kunnen zeggen. De dingen die je organiseert moeten wel bij de behoeften van de jongens aansluiten anders wordt het niets. Op sportgebied liggen er nog wel wat mogelijkheden, maar daarbuiten zie ik niet zoveel zaken waar de jongens, hier althans, echt actief aan willen meedoen.

Hoe staat het met de belangstelling voor het video kijken?

Jos: We hebben nog steeds te maken met een generatie die heel erg beeldgericht is. Zouden we hier voor de zoveelste keer 'Top gun' draaien dan is het de laatste keer even druk als de eerste avond. De meeste jongens lopen warmer voor beelden dan voor woorden. Ook al kennen ze, bij wijze van spreken, de film bijna uit hun hoofd toch gaan ze rustig opnieuw zitten kijken.

Alkohol en gokkasten

Bij de opening van het tehuis maakte de brigadekommandant melding van een teruglopend alcoholgebruik. Is dat ook jullie ervaring?

Rob: In ons tehuis werd altijd al betrekkelijk weinig alcohol genuttigd en dat gold in het bijzonder voor sterke drank. Dat is gelukkig nog steeds zo. Ik zal dat illustreren met wat cijfers. Over het eerste half jaar van 1989 bedroeg het bierverbruik 2800 liter. Dat lijkt heel veel, maar vergelijk het eens met de frisdrankomzet. Alleen aan Cola, Fanta en Sprite was dat al, over dezelfde periode, ruim 38 duizend liter. Verder nog 5 duizend liter vruchtensappen, 6 duizend liter melk en 3 duizend liter chocolmelk. Het alcoholgebruik in het HMT Seedorf is echt matig te noemen. De

De entree met bar

Foto's Wim Heij

Vervolg op pagina 23

Stormschade ...

De orkaan en het tobben over euthanasie

Storm, nog even terugkijken op die 25e januari 1990, waarin het echt raak was. Dodelijke slachtoffers en enorme materiële ravage, maar ook bizarre ervaringen als slapende forenzen in de Jaarbeurs, een letterlijk weggevlogen poedeltje en duizenden guldens voor een nieuwe auto die zomaar de lucht in gingen.

Militairen werden later ingezet om glas te ruimen in de kassen van gedupeerde tuinders. Weer eens wat anders voor de dienstplichtige. Zeker zinvol in een tijd dat de dreiging van verveling groter is dan de dreiging van 'de vijand'.

Vreemd zo'n plotselinge storm windkracht 12. Natuurgeweld van een stevig soort, ver uitstijgend boven het gedoe dat ons als (goed begeleide) overlevingstochten en survival-vakanties in allerlei reisgidsen wordt aangeboden. Eindelijk weer eens een signaal dat er met de krachten van de natuur niet te spotten valt. Onze samenleving lijkt wel flink en stoer en stevig afgeschermd tegen de natuur, maar is dat toch weer niet helemaal. Hoe verfijnder, hoe gecompliceerder de samenleving, hoe groter bovendien de kans dat er iets mis gaat.

Het naakte bestaan

Zestig jaar geleden was het nog nauwe-

lijks een punt als de stroom eens uitviel; nu slaat ongeveer de hele samenleving op tilt. Geen stroom meer voor je scheerapparaat, geen lift die het nog doet, geen treinen, geen stoplichten, geen kassa's meer in de supermarkten.

Helemaal eens teruggeworpen op het naakte bestaan. Voor een keer plotse-ling overgeleverd aan wat er dan nog rest, zonder technologische rimram, zonder als vanzelfsprekend ervaren communicatiekanalen en vervoersstromen waar we ons als regel helemaal aan toevertrouwen.

Worden we ondanks alle techniek, ondanks alle wetenschap steeds weerbaarder of is dat juist niet het geval? Om het maar eens in een militaire vergelijking te gieten: het is goed dat we

over elektronisch gestuurd antitankgeschut beschikken, maar plotseling zal het gebruik van een bajonet op het geweer, het gewone handwerk als het ware, toch ook goed uitkomen.

Kneusjes

Na de storm de stilte. Zo gaat dat. De schade wordt hersteld, het verzekeringsgeld waar mogelijk geïncasseerd. Waar mogelijk, want in tal van situaties is er gewoon weinig te verzekeren. In de natuur zelf bijvoorbeeld. Wie vergoedt de schade aan de duinen? Op Texel en in Zeeland ging weer heel wat land de zee in. Niemand die de rekening krijgt. Of het zou de belastingbetaler moeten zijn, want Rijkswaterstaat moet het allemaal maar weer zien terug te brengen.

Ook landgoedeigenaren en bosbeheerders kunnen als regel alleen maar de schade opnemen, de paden vrijmaken en de gevallen bomen inschatten op hun verkoopwaarde aan hout. Veel zal dat laatste als regel overigens niet zijn. Wie de talloze omgewaaiden bomen goed bekijkt, ziet al gauw dat er heel wat oude, afgeleefde exemplaren bijzitten en heel wat kneusjes.

Bomen sneuvelen niet 'zomaar', zelfs niet bij windkracht 12. Als regel zijn ze ingerot bij de zware zijtakken. Of hun wortelstelsel is niet wat het zijn moet. Dan heeft zo'n zware storm iets van een zware griep epidemie in de vorige eeuw: natuurlijke selectie treedt op, de dood gaat er zonder aanzien des persoons met de zeis doorheen, uit de weg ruimend wat niet voldoende weerstand biedt of niet voldoende snel kan wegkomen.

ZWOLLE/DEN HAAG - Het leger staat paraat om de helpende hand te bieden bij het opruimen van de ravage die door de orkaan van donderdag is veroorzaakt. Het gaat in de eerste plaats om de zwaar getroffen glastuinders.

De soldaten zouden vooral glas moeten rapen in de teeltgrond. Elk scherfje moet uit de grond om toekomstige teelt niet te beschadigen.

Foto Wim K. Steffen

Tegenwoordig kennen we in onze westerse wereld dat soort epidemieën niet meer. Maar vroeger vormden ze een echte natuurramp die diep ingreep in de mensengemeenschap. Wat dat betreft is zelfs de AIDS-golf een kleine afspiegeling van wat pest en pokken, griep en tuberculose teweegbrachten. Of gaat bij windkracht 12 die vergelijking toch niet helemaal op? Soms gaat het wel degelijk om puur geweld van de wind. Dan is het een kwestie van geluk of ongeluk, van tijd en van plaats, van tegengestelde krachten waarvan de één toch uiteindelijk sterker blijkt dan de ander.

Licht en ruimte

Waar bomen door de storm zijn geveld, ontstaat plotseling ook ruimte. Daarom kijken natuurbeschermers ook wat anders tegen al die omgewaaiden bomen aan dan echte bosbouwers. De laatste zien bomen en bossen toch vaak als een agrarisch produkt, waaraan op korte of langere termijn geld is te verdienen. Natuurbeschermers zien in omgevallen bomen en takken vooral dood hout. En, zeggen ze, dood hout leeft. Een heel arsenaal van plantaardige en dierlijke organismen stort zich op al dat neergestorte hout. Schimmels en bacteriën, mossen en korstmossen, kevers, mieren en allerlei ander klein spul gaan er mee aan de slag. Het levert 'mooie plaatjes' op: paddestoelen, mosdekentjes, met gangen en holen dooraderd hout. Wie zien wil en voelen en ruiken, kan er veel aan beleven.

Maar al die gevallen bomen geven ook iets anders. Ze zorgen er voor dat er plaatselijk weer meer licht in het bos komt. Goed voor nieuwe generaties bomen en struiken. Goed voor de zogeheten kruidlaag in het bos, al die planten op de grond, soms nietig van afmeting, soms heel uitbundig naar voren komend zoals de varens. Als de kronen van de bomen helemaal gesloten zijn en het licht kan er niet meer bij, dan wordt het niks met zo'n kruidlaag. Licht blijkt hier een milieufactoor van de bovenste plank.

Even-waardig

Storm met orkaankracht. Natuurgeweld met gevolgen waarmee het allemaal weer goed komt. De natuur trekt zich in ieder geval weinig aan van iets dat een aantal dagen, dwars door Oost-Europa, Zuid-Afrika en Israël, ons nieuws beheerste. Inderdaad, voor de natuur is een dode boom waarschijnlijk evenwaardig aan een levende. Gelukkig dat de natuur niet echt denkt in termen van leven en dood. Daarom blijven er ook veel kaalgewaaiden, veromfafaide, ontakelde woudreuzen gewoon in leven. Totdat ook hun tijd gekomen is. Geen uitstel van executie dan. Tobben over euthanasie blijkt plotseling iets echt menselijks.

Frits Maas

Toeloop HMT Seedorf

Vervolg van pagina 21

bieromzet is nooit groot geweest en blijft ongeveer hetzelfde.

Hoe verloopt de afbouw van het aantal gokkasten in het tehuis?

Zoals bekend zijn we daar, sinds december '88, mee bezig en we bouwen nog steeds af. Of we de reductie door kunnen zetten tot nul gokkasten hangt van de financiële positie van de Stichting af en van de bereidheid van Defensie om met wat meer subsidie over de brug te komen. Zowel van de kant van het bestuur als van ons is er duidelijk een streven naar een volledige verwijdering van alle gokkasten uit het tehuis.

Toekomst

Tijdens de bouw van het HMT was er sprake van de inrichting van een fitness-ruimte. Deze ruimte is er nog steeds niet.

Rob: Ook dat is een kwestie van geld. Daar komt nog bij dat we geen idee hebben hoe het met de behoefte gesteld is. Eigenlijk moet je het anders stellen: Er is wel degelijk behoefte aan een fitness-centrum. Dat blijkt ook wel uit de belangstelling voor het fitness-gebeuren op de kazerne. De vraag is of wij daar nog iets aan zouden kunnen toevoegen. Wil je daar achter komen dan moet je het uitproberen, maar daar is de aanloopinvestering te hoog voor. Je hebt het in dit verband maar zo over een ton of het niets is. Wanneer ik een ton vrij te besteden zou hebben dan denk ik dat ik die eerder zou investeren in het overdekken van het terras. Maar dat is voorlopig wat dromen want die ton is er op dit moment gewoonweg niet.

Is er bij jullie, naar de toekomst kijkend, sprake van enige zorg m.b.t. de legering van de brigade? Ik doel op de toenemende ontspanning tussen Oost en West.

Rob: Wanneer de brigade in no time zou worden teruggetrokken dan zou dat een ramp zijn voor ons en voor de Stichting die de humanistische militaire tehuizen exploiteert. Van enige ongerustheid bij ons en het personeel is evenwel nog geen sprake. Een ieder begrijpt, wanneer zoiets zou worden overwogen, dat zo'n operatie jaren kan duren. We zien wel hoe een en ander zich zal ontwikkelen.

Bedankt voor het gesprek en succes met jullie werk!

Wim Heij

West-Azië op een schoenveter

Wie droomt er niet van: het afstudeerfeest achter de rug en dan, alvorens op zoek te gaan naar een baan, eerst de wijde wereld in. Tijdens het laatste jaar van mijn studie ben ik dan ook meer op de werkvloer te vinden geweest dan achter de economieboeken. Het leven in Azië, het reisdoel, mag dan goedkoop zijn, er is wel een smak geld nodig om voor ruim een half jaar weg te gaan en weg te blijven. Onderstaand verhaal beschrijft mijn ervaringen in Nepal en India. Het gaat misschien minder over muziek dan je van de platenrecensent van EGO mag verwachten, maar er is zoveel meer te zien als je 'on the road' bent, dat mij dit geen onoverkomelijk probleem lijkt.

De vlucht met Biman Bangladesh Airlines brengt mij en m'n reisvriendin Roelie naar de hoofdstad van Nepal, Kathmandu. Onderweg worden we getrakteerd op gezongen voordrachten uit de heilige Koran en dat maakt het verlangen om zo snel mogelijk in het land van de Himalaya te landen wel heel erg groot.

Nepal

Kathmandu is een van de minst verwesterde hoofdsteden van de derde wereld. De smalle straatjes gevuld met mensen, koeien, geiten en kippen, de duizenden kleine winkeltjes en de ontelbare rickshaws geven een typische, middeleeuwse, sfeer aan deze stad van ruim 300.000 inwoners. De stad bestaat voornamelijk uit Hindoeïstische tempels en Boeddhistische stupa's, met name de laatste zijn prachtig dankzij de fascinerende ogen van Buddha, die je van alle kanten aankijken. Vanuit Kathmandu is het een paar uur met de bus naar Nagarkot, vanwaar je

bijzonsopgang acht van de tien hoogste bergtoppen van de wereld kunt zien. Hieronder bevindt zich ook de Mount Everest, in Nepal bekend onder de naam Sagarmatha. De 8848 meter hoge berg bestaat namelijk al wat langer dan 1856, toen het werd vernoemd naar Sir George Everest, een Engelse regent in India. Als wij om 5 uur in de ochtend klaar zitten om het indrukwekkende geheel te aanschouwen, trekt er binnen een kwartier een mist op, die het zicht beperkt tot ruim drie meter, te weinig om de op 400 kilometer gelegen Sagarmatha te onderscheiden.

Trekking

Maar wij krijgen onze portie bergen wel. De twee overgebleven bergen uit de top tien liggen ten noorden van de tweede stad van Nepal, Pokhara, in het Annapurna-gebergte en dat is het ideale gebied om een trek te maken. Het overgrote gedeelte van de dorpjes in Nepal is slechts lopend te bereiken, via steile beklimmingen en afdalingen (Ne-

palezen houden niet van omlopen) over smalle, vaak glibberige paadjes. Wat voor de bewoners van de bergen pure noodzaak is, doen de westerse toeristen voor hun plezier en dan wordt er gesproken van een trek.

Wij doen een trek langs de zogenaamde Coca-Cola highway. Deze duurt zeven dagen, er wordt een hoogteverschil van 2300 meter overbrugd en we geraken tot boven de sneeuwgrens. De trek dankt zijn naam aan het feit dat er om het half uur wel een mogelijkheid is om een koude cola tot je te nemen, hoe afgelegen het dorpje ook is en hoe vervallen de hutjes ook zijn. Geruchten als zou McDonalds haar eerste vestiging in Nepal willen openen op het hoogste punt van deze trek kunnen voorlopig naar het rijk der fabelen worden verwezen. Al is het alleen maar omdat er vele ezels nodig zijn om al het eten naar boven te vervoeren, een tijdrovende en dure bezigheid.

Vele toeristen huren een drager in om hun bagage naar boven te vervoeren, maar wij besluiten de last zelf te dragen. Spijt krijgen we daar niet van, niet de tien kilo zware rugzak is het grootste probleem, maar eerder je staande houden tijdens de steile, alles van je knieën vergende afdalingen en niet aan uitputting ten onder gaan tijdens de beklimmingen, die gelijk staan aan urenlang traplopen, zijn de voornaamste moeilijkheden. Maar de beloning in de vorm van de prachtige uitzichten over de bergtoppen maakt het afzien meer dan goed.

In Nederland houden onze wandelprestaties met het lopen naar de supermarkt wel op en onze voldoening is dan ook groot over het feit dat we een klein gedeelte van het dak van de wereld hebben beklommen met de rugzak als metgezel. We kunnen ons niet voorstellen dat de vier Israëli, die gezamenlijk 1 drager hebben ingehuurd en de arme jongen zo'n zestig kilo aan bagage laten tillen, met eenzelfde tevreden gevoel elke avond om half acht hun bed instappen.

De bergen zijn de voornaamste attractie van het koninkrijk Nepal, maar daarnaast behoren een bezoekje aan het Royal Chitwan National Park en wildwatervaren ook nog de moeite waard te zijn. Over de hoge golven van de berggrieten geen klachten, al beland ik tweemaal in het koude water, als een golf me de baas blijkt te zijn. Maar het nationale park wordt door ons al snel

Het Annapurna-gebergte ten noorden van Pokhara in Nepal

omgedoopt tot Shitman-park. We worden als een stel Amerikaanse toeristen meegesleept van krokodil naar neushoorn en wat onduidelijke vogels en het is aan de 'bestuurder' van onze olifant te danken dat het nog een beetje een gedenkwaardige dag wordt. Hij is zo stoned als een garnaal en vervoert ons ruim twee uur lang giechelend door de jungle. Hasj mag dan sinds 1973 niet meer legaal in Nepal verkrijgbaar zijn, een beetje Nepalees en elke westerse toerist weet het goedje nog makkelijk te vinden.

Muziek?

Om het land trots en sterk te maken en de nationale eenheid te bevorderen, streeft de regering onder leiding van Koning Birendra er naar de traditionele folksmuziek in stand te houden. Deze koning behoort tot de vijf rijkste mannen ter wereld, terwijl zijn volk in het rijtje van de tien minst ontwikkelde landen thuishoort. Of de uit deze ongelijkheid voortvloeiende geringe populariteit van de koning er de oorzaak van is dat de Nepalese jeugd weinig oor heeft voor de traditionele folksmuziek, weet

Bouddanath, centrum voor Tibetaanse boeddhisten in Kathmandu

ik niet, maar feit is wel dat de folkscassettes slechts aftrek vinden bij de westerse toeristen. De Nepalese jongeren kopen liever 'Steelwheels' van de Stones of 'Crossroads' van Tracey Chapman. En anders wel moderne Nepalese muziek, zoals een dame die hits van Madonna covert, waarbij de zang op een hoger toerental lijkt te zijn opgenomen dan de instrumenten, om zo een echte Aziatische sound te krijgen.

Een populaire band in Nepal is momenteel 'The Influence'. De naam doet het ergste vermoeden en dat blijkt terecht: het is net zoals met pizza's in Kathmandu, het heeft wel iets weg van de westerse equivalenten, maar het is eigenlijk niet weg te krijgen. 'The Influence' laat iets teveel verkeerde westerse invloeden doorklinken en vergeet daarbij de eigen stijl te bewaren. De op synthesizers gebaseerde muziek heeft veel weg van Modern Talking, maar is voor de Nepalese jeugd in ieder geval verstaanbaar, een andere verklaring voor de grote populariteit lijkt er niet te zijn.

India

Een 27 uur durende bustocht brengt ons van Kathmandu naar Varanasi, de heilige stad van de Hindoes in India. Wie in Nepal in de bus heeft gezeten, zal nooit meer over het openbaar vervoer waar ook ter wereld klagen. De wegen zijn erbarmelijk slecht, zodat je de hele bus doorstuurt als gevolg van de vele kuilen. Dat de ramen niet willen sluiten levert niet alleen teveel airconditioning op, het betekent ook dat iedereen onder een laagje zand zit, aangezien de wegen grotendeels onverhard zijn. Als twee meter lange westerling heb ik het toch al niet gemakkelijk in de Aziatische bussen; beenruimte is er niet en ook rechtop staan behoort tot de onmogelijkheden. Op zich niet zo erg, ware het niet dat een zitplaats lang niet altijd voorradig is.

Aangekomen in Varanasi valt het op hoe relaxed en rustig Nepal eigenlijk was. In India is het nauwelijks mogelijk ongestoord over straat te lopen. Je wordt aangesproken door rickshawrij-

ders, verkopers van van alles en nog wat en gewone Indiërs die een praatje willen maken, maar verrassend vaak over een familielid blijken te beschikken, die wel een winkeltje in het een of ander heeft. Of je maar even mee wilt lopen, je hoeft alleen maar te kijken. Je moet wel sterk in je schoenen staan, wil je niet met een marmeren prulletje of zijden sjaaltje je weg vervolgen.

Sitar-concert

Naast zijde is de sitar een belangrijk produkt van Varanasi. Zo'n 1000 jaar geleden maakte Haridas zijn eerste sitar in deze stad. Nog steeds wordt dit 20-snarige instrument gemaakt van een halve pompoen en het vormt de basis van veel Indiase muziek.

Tezamen met een dertigtal andere toeristen aanschouwen wij een traditioneel muziekconcert. Naast de sitar, die de melodie speelt, is er een belangrijke rol weggelegd voor de tabla, twee trommels die voor het ritme zorgen. Voor onze westerse oren valt het ontbreken van enige harmonie niet mee, maar de wonderschone klankkleur van de sitar vergoedt veel. De navolger van Ravi Shankar, een ook in het westen bekende sitar-speler, bespeelt slechts de bovenste zeven snaren van het instrument, de overige dertien dienen slechts voor de resonanties. Als de viool invalt wordt het tijd voor ons om weg te gaan, we zijn uiteindelijk niet naar India gekomen om kattegejank aan te horen.

Net als in Nepal proberen in Varanasi straatverkopers klein uitgevallen violen aan de man te brengen. Ze hebben niet in de gaten dat het spelen van Vader Jacob als lokkertje slechts averechts werkt en ons menigmaal doet besluiten de oordoppen maar weer eens te voorschijn te halen. Ook in de meeste restaurantjes verlang je hevig naar je oordoppen. Ze doen veelal onbegrijpelijke pogingen om op een discotheek te lijken en Indiase muziek is toch al niet zo bevorderlijk voor je eetlust.

(wordt vervolgd)

Evert van Dijk

Het Durbar-plein in Kathmandu

boeken

Levensdoel

De novelle 'Meestertje' van Harry Lips (oud-hoofdredacteur van de dienst HGV) gaat, in eerste instantie, over het – niet te winnen – gevecht van de enkeling tegen de schaalvergroting, maar uiteindelijk over het wettelijke doel van het leven. Hoofdpersoon van het verhaal is de bijna vijftigjarige Brij, onderwijzer aan een kleine dorpschool. Jarenlang heeft hij met veel plezier voor de klas gestaan, maar dat wordt minder wanneer het dorp gaat uitbreiden. Mensen uit de stad gaan de nieuwbouw van het dorp bewonen waardoor er een ander type kind zijn intrede doet op de school. Onrustiger, lastiger, in ieder geval anders. Brij krijgt het moeilijk. Van de hoofdonderwij-

zer ontvangt hij geen steun. Sterker nog, deze gaat geheel op in het proces van vernieuwing en schaalvergroting. Tenslotte blijkt zijn enige steun en toeverlaat de ongeletterde werkster Hanna te zijn. Na een aantal dramatische gebeurtenissen besluit Brij ontslag te nemen. Ondertussen is Hanna, nadat haar woonboot is afgebrand, bij hem ingetrokken. *Hun beider leven stond buiten de ambitieuze doelen die zich in de maatschappij voltrokken, en die nu ook het dorp hadden aangetast.* Samen gaan ze, door de eenzaamheid, op zoek naar het werkelijke levensdoel.

Ondanks de soms wat al te voor spelbare gebeurtenissen en de weinig vloeiende stijl blijft deze novelle tot het einde toe boeien. **Harry Lips: Meestertje.** Uitg. Jaromir, Losser 1989. 95 blz. f 14,95. (WH)

Zuid-Afrika

De tegenwoordig in Canada woonachtige Zuid-Afrikaanse schrijfster Farida Karodia is ook in ons land geen onbekende meer na het uitkomen van haar eerste roman ('Dochters van de schemering', 1987).

Medio vorig jaar verscheen een tweede boek van haar in vertaling, de verhalenbundel 'Terug naar huis en andere verhalen'. Een uitstekende bundel, laat ik daar maar mee beginnen. De verhalen roepen heel sterk de sfeer op van armoede, eenzaamheid, ontworteling en uitzichtloosheid. In het verhaal 'Villa's

van bordpapier' komen deze thema's misschien nog wel het meest schrijnend tot uitdrukking. Een oude zwarte vrouw wordt met haar kleinzoon het huis uitgezet, omdat ze de huur niet meer kan betalen. Van haar laatste spaarcenten koopt ze een treinkaartje en gaat op zoek naar een oude vriendin... die ze niet meer weet te vinden, omdat de oude volksbuurt plaats heeft moeten maken voor een nieuwe villawijk.

De verhalen gaan over uiteenlopende thema's en heel verschillende personen, maar desondanks is de Apartheid door de gehele bundel voelbaar.

Een indringende verhalenbundel!

Farida Karodia: Terug naar huis en andere verhalen. An Dekker, Amsterdam 1989. 218 blz. f 29,50. (WH)

Detective

In de door Furie uitgegeven detective-reeks verscheen eind vorig jaar een nieuw deel, 'Dodelijke hartstocht' van de Amerikaanse schrijfster Orania Papazoglou.

Wanneer Pay McKenna, een populaire schrijfster van romantische literatuur, 's avonds laat bij haar flat arriveert blijkt ze er niet in te kunnen: de deur is aan de binnenkant vergrendeld. Met hulp weet ze uiteindelijk haar appartement binnen te komen. In haar kamer ligt het levenloze lichaam van een collega-schrijf-

ster. Deze, op gruwelijke wijze om het leven gebrachte, vrouw is Julie Simms, één van de genomineerden voor de titel van 'Hartenkoning', dé prijs van de Federatie van Amerikaanse schrijvers van Romantische Fictie. Pay wordt verdacht van de moord. Wanneer er kort nadien weer een collega-schrijfster, op identieke wijze, wordt vermoord besluit ze zelf op onderzoek uit te gaan.

Een knap geschreven detective. **Orania Papazoglou: Dodelijke hartstocht.** Uitg. Furie, Amsterdam 1989. 243 blz. f 24,50. (WH)

Argentinië

De spannende roman 'Herinnering aan de dood', van de Argentijnse journalist/schrijver Miguel Bonasso, verscheen in het voorjaar van 1984, drie maanden na het einde van de militaire dictatuur. In korte tijd werden

tienduizenden exemplaren in Argentinië verkocht. Eind vorig jaar verscheen een Nederlandse vertaling van dit opmerkelijke boek.

Met als motief 'strijden tegen de vergetelheid' doet Bonasso in zijn thriller-achtige roman een op feiten gebaseerd, waarheidsgetrouw verslag van de dictatuur en van de 'vuile oorlog' (1976-1983) in Argentinië.

Hoofdpersoon is Jaime Dri, één van de duizenden 'vermisten' die tijdens de oorlog in de martel- en concentratiekampen van het Argentijnse leger werden geïnterneerd. Deze Dri veinst te collaboreren met het regime, maar bereikt ondertussen een ontsnapping voor.

Door het centrale verhaal lopen nog tal van andere geschiedenissen zoals de ondergang van de guerrilla-beweging 'de Montoneros' en het optreden van de Argentijnse militairen voor wie terreur de gewoonte van de wereld was.

Een aangrijpend boek over de vervaging van misdaad en politiek.

Miguel Bonasso: Herinnering aan de dood. Goossens, Tricht en Novib, Den Haag 1989. 432 blz. f 47,50. (WH)

Ontsnappingsverhaal

Het verhaal dat John Elwyn in zijn ontsnappingsverhaal 'Bij de vijfde poging' doet is zo onwaarschijnlijk, dat je bij het lezen menigmaal denkt 'hoe verzint hij het'. Toch schijnt het allemaal gegaan te zijn zoals het beschreven staat in dit boek.

Elwyn werd als soldaat bij de Welsh Guards vóór de evacuatie van Duinkerken gevangen genomen. Dit was wel het laatste waarvoor hij naar het vasteland was gestuurd. Vandaar dat hij

ogenblikkelijk een ontsnapping beraamde die, niet lang daarna, ook plaats vond. Zoals al uit de titel blijkt volgen de ontsnappingen en arrestaties elkaar, in een nauwelijks bij te houden tempo, op. Daar tussendoor trouwde hij nog met een Pools meisje dat hij, tijdens één van zijn verblijven in een krijgsgevangenkamp in Polen, had leren kennen. Een romance die in een ware tragedie eindigde. Aangeslagen, maar niet minder vastberaden om Engeland te bereiken, trekt Elwyn verder. Uiteindelijk weet hij via Zweden thuis te komen. Een aan te raden boek voor de liefhebbers van oorlogsromans. **John Elwyn: Bij de vijfde poging.** Hollandia, Baarn 1989. 227 blz. f 27,50. (WH)

New-Beat-'roman'

'Overzicht en systematiek moeten bij mij niet zoeken. Dit boek is de neerslag van wat ik de laatste tijd gezien, gehoord, gelezen, beluisterd, bekeken, gelezen, gevoeld of betast heb.'

Zo omschrijft Didi de Paris! in zijn boek 'Hors d'Oeuvre' zijn ei-

gen werkstuk (want een roman zou ik het met de beste wil van de wereld niet kunnen noemen). Het boek is geschreven volgens het stramen van de New Beat, door De Paris! aangeduid als: 'New Beat is geen muziek, geen muze, alleen techniek in beweging. New Beat herhaalt de herhaling, accentueert het monotone tot in het absurde.'

'Hors d'Oeuvre' voldoet daar geheel aan: het is een brei van kreten en flarden uit de wereld van de reclame, de film en de muziek; een eindeloze herhaling van steeds hetzelfde. Met als resultaat een monotoon boek waar nauwelijks doorheen te komen is, ondanks de af en toe grappige invallen van de auteur zoals 'Ja ginds in de Schuifstraat zie ik 2x zoveel! Het schijnt dat ze het kijkgeld voor zatlappen...' of 'Gisteren een zware discussie gevoerd met Johnny Walker – hij is nog geen haar veranderd! – en ik heb weer een hoofd als een walkman.'

Didi de Paris!: Hors d'Oeuvre. In de Knipscheer, Amsterdam 1989. 251 blz. geïll. f 34,50. (WH)

JOHN ELWYN BIJ DE VIJFDE POGING EEN ONTSNAPPINGSVERHAAL 1940-1943

Tehuisleven

'Bewegingen van heimwee' is de tweede roman van Alfred Birney, in een serie van drie, rond jonge mensen die hun jeugd in een tehuis hebben 'liggen'.

Hoofdpersoon Mark de Wolf wordt keer op keer, door nostalgische gevoelens, gedwongen terug te keren naar het internaat Nieuw-Voordorp, in de buurt van Voorschoten, waar hij zijn puberteitsjaren heeft doorgebracht. Deze eerste onderneming vindt plaats ongeveer een jaar nadat hij het tehuis heeft verlaten en het op zijn onaangename kostadres niet langer kan vinden. Zo'n tocht onderneemt hij nog ettelijke keren met een reünie, na vijftien jaar, als afsluiting. Bij ieder bezoek blijkt er weer iets minder overgebleven te zijn van 'zijn' internaat: het personeel is gewisseld, vrienden en vriendinnen zijn vertrokken en het tehuis wordt getransformeerd tot een alternatief jeugdcentrum. Stap voor stap komt er een einde aan de jeugd van Mark de Wolf.

Alleen al vanwege het hoofdstuk 'De Helden van zaal M' (een niet op gang gekomen verhouding tussen Mark en een meisje uit het internaat) is dit boek meer dan de moeite waard om gelezen te worden.

Alfred Birney: Bewegingen van heimwee. In de Knipscheer, Amsterdam 1989. 167 blz. f 25,-. (WH)

Spannende zoektocht

Onder de titel 'Sterrevrouw' verscheen vorige herfst het vierde boek van Lynn V. Andrews in een reeks, die de boeiende zoektocht naar de essentie van haar eigen bestaan beschrijft. In de inleiding zegt ze:

'Sterrevrouw' is een reis door mijn eigen angsten, de barrières van mijn bewustzijn, de beperkingen die ik mijzelf op leg. Als je je achter die barrières waagt, kom je dicht bij de vormeloosheid en de essentie van je wezen.

Aan het eind van het boek tekenen we uit de mond van de Cree-Indiaanse medicijnvrouw Agnes Fluitende Wapiti (Lynn's eerste leermeesteres) op:

'Weten dat je werkelijk alleen bent, is de eerste stap op de lan-

ge weg van zelfontdekking tot macht. De volgende stap is dat je gaat inzien dat je met het heelal bent verbonden, dat je in alle tip's van het heelal woont. Het leven bloeit en voedt zichzelf van binnen uit. De essentie heeft zich in jezelf verwezenlijkt.'

Maar tussen deze twee citaten heeft de lezer weer zo'n 250 bladzijden angstaanjagende en humoristische avonturen kunnen meeleven. Behalve Lynn's vaste metgezellen Agnes, de blinde Robijn Oppervoeten Genoeg en July, duikt ook haar aartsvijand de sjamaan Rode Hond weer op tijdens een bloedstollende 'nachtmerrie' in de paardendoolhof van de waanzinnige fokker Jake Haviken-Boven. En prachtige ontmoetingen zijn er met de duizend jaar oude medicijnvrouw en gedaanteveranderaar Tweelingdromers en het witte 'spookpaard' Arion. Kortom, opnieuw spanning én spirituele lessen in overvloed in deze roman, die nog lang stof tot nadenken biedt.

Lynn V. Andrews: Sterrevrouw. Servire, Katwijk aan Zee (thans Cothen) 1989. 254 blz. geill. f 29,50. (FS)

Vrijen

Wat doe je wanneer je vrouw of vriendin geen zin heeft om te vrijen? Op die vraag kreeg de bekende Amerikaanse onderzoekster van seksueel gedrag Shere Hite een scala van antwoorden: zeuren, drammen, dóórgaan, dreigen, kwaad worden, dwingen, chanteren, slijmen. Kortom, niet ervan afzien maar blijven aandringen blijkt het meest 'normale' patroon van mannelijk handelen te zijn bij seksuele toenaderingspogingen in hetero-seksuele relaties. Waarom dat zo is, op welke manieren het gebeurt, hoe mannen dat gedrag motiveren, hoe ze het beleven en wat het resultaat is, wordt haarfijn uit de doeken gedaan in 'Tussen verleiden en verkrachten' van Joop Beelen.

Zijn boek – zonder veel jargon toegankelijk voor een breed publiek – is gebaseerd op literatuurstudie en twee kleinschalige onderzoeken, resp. in het kader van zijn psychiologische studie in Utrecht en bij het Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek (NISSO) in Zeist. Er wordt rijkelijk geciteerd uit 20 interviews met mannen, meest twintigers en dertigers met een behoorlijk opleidingsniveau. Het boek houdt mannen een spiegel voor, waarin velen zich zullen herkennen. Het bevat dan ook eigenlijk weinig nieuws, maar dat mocht misschien ook niet worden verwacht. Helaas is het bovendien weinig boeiend en nogal humorloos geschreven (en in een te kleine letter gezet), terwijl dat toch echt heel anders kan, gezien het vele herdrukken belevende 'Vrijen met een man, kan dat dan?' van NISSO-mede-

werkster Gerda de Bruijn (Anthos, Baarn 1985).

In het op één na laatste hoofdstuk 'Verminderen en stoppen met aandringen' signaleert Beelen voorzichtig het begin van een positieve gedragsverandering en de oorzaken daarvan. Hopelijk draagt een ruime kennisname van zijn boekje bij tot een spoedige versterking van die tendens.

Joop Beelen: 'Tussen verleiden en verkrachten'. Uitg. An Dekker, Amsterdam 1989, 147 blz. f 27,50. (FS)

Briljante verhalen

'Het laatste licht van de middag was zwaar en stortte zich vol overgave op de dingen.'

'... vaders zaak liep, moeder had jaren lang bevallingen en de huishouding gedaan, het jonge meisje balanceert op haar prille leeftijd en oma had heel wat bereikt. Zonder zich ervan bewust te zijn, keek het gezin gelukkig de kamer in, dit zeldzame moment in mei en deze weelde koesterend.'

Twee (te korte) citaten uit een paar van de dertien verhalen in de bundel 'Familiebanden' van Clarice Lispector (1925-1977). Hopelijk wekken ze toch nieuwsgierigheid op naar het werk van deze Braziliaanse auteur, die 'de ontdekking van een wereldschrijfster' werd genoemd. Volstrekt uniek in taal en thematiek vanaf haar eerste roman 'Nabij het wilde hart' (1943) tot haar laatste 'Het uur van de ster' (1977). De eerste Nederlandse vertaling betrof 'Het uur van de ster' (bij Het Wereldvenster, Houten 1988, 104 blz. f 19,90). De verfilming daarvan – 'Sterretijd'

– was al in 1986 door Cinemien in Nederland uitgebracht.

In de bundel 'Familiebanden' (1960) beschrijft Lispector haar hoofdpersonen – veelal vrouwen – in hun uiterste gevoeligheid voor ogenschijnlijk de meest alledaagse gebeurtenissen. Ze doet dat, inzoomend op details en soms in slow motion, met een briljant taalgebruik, verrassende beeldcombinaties, subtiele sfeertekening en een adembenemende intensiteit. Eén van die zeldzaam geslaagde pogingen het leven in taal te vangen. Je zou Portugees gaan leren om nog beter te kunnen proeven! **Clarice Lispector: Familieban-**

den. Het Wereldvenster, Houten 1989, 141 blz. f 24,90. (FS)

Woorden als sterren

'Als ik de oorlog overleef, zal er voor mij maar één probleem zijn: wat kan, wat moet men de mensen zeggen...? Hoe is hen nog iets van een geestelijke betekenis mee te geven?' De Saint-Exupéry overleefde de oorlog niet, hij keerde op 31 juli 1944 niet terug van een verkenningsvlucht. Er is geen spoor meer van hem gevonden.'

Aldus een zinsnede uit het voorwoord van het boekje 'Woorden als sterren', een thematische bundeling van citaten uit het werk van de Franse vliegenier bij luchtmacht en burgerluchtvaart Antoine de Saint-Exupéry (geb. 1900 in Lyon). De vlieger verwierf wereldfaam met boeken als 'Postvlucht naar Dakar', 'Nachtvlucht', 'Het rijk der mensen' en 'Oorlogsvlieger' – ooggetuigenverslagen en beschouwingen in romanvorm. Maar bovenal met zijn schitterende, aan symbolen rijke, sprookje 'De kleine prins', dat hij een jaar voor zijn dood schreef en zelf zo fijnzinnig illustreerde.

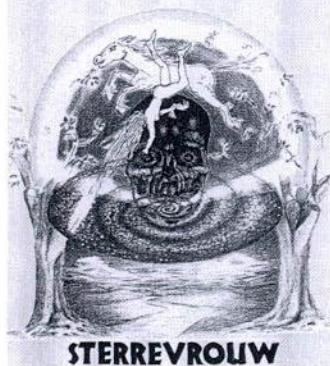
'Woorden als sterren' is een bundel die tot stand kwam op basis van een Duitse bloemlezing uit De Saint-Exupéry's oeuvre (bij Herder in Freiburg). Het is er één uit een kleine reeks, die door East-West Publications – zeer fraai vormgegeven – in Nederlandse vertaling op de markt wordt gebracht. Zo verschenen tevens: Vincent van Gogh: Woorden als vuur, Kahlil Gibran: Woorden als het morgenrood en Fjodor M. Dostojewski: Woorden als spiegels.

Mij sprak De Saint-Exupéry verreweg het meest aan door zijn eenvoudige verwoording van de levensbronnen die hij – ook midden in oorlogstijd – ontdekte in de woestijn en de sterren en die de weg wijzen naar een waarachtig liefdevol 'rijk der mensen'.

Antoine de Saint-Exupéry: Woorden als sterren. East-West Publications, Den Haag 1989, 96 blz. geill. f 14,90 (ook de andere deeltjes). (FS)

Wim Heij
Frank Spoelstra

LYNN V. ANDREWS

STERREVRUW

